

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Діти з особливими освітніми потребами. Хто вони?.....	8
Інклюзивна освіта як модель соціального устрою.....	9
Взаємодія фахівців інклюзивно-ресурсного центру з командою психолого-педагогічного супроводу дитини щодо організації її освітнього маршруту.....	13
Індивідуальна програма розвитку дитини з освітніми потребами.....	17
Взаємодія батьків та вчителів на шляху формування в дітей з особливими освітніми потребами готовності до життя в соціумі.....	19
Універсальний дизайн: як стати ближче до учнів з особливими освітніми потребами.....	27
Особистісно орієнтований підхід. «Створення ситуації успіху».....	31
Особливості оцінювання досягнень дітей з особливими освітніми потребами.....	35
Моніторинг успішності освітнього процесу.....	45
Спільне викладання – оптимальний стиль побудови взаємовідносин в закладі з інклюзивною формою навчання.....	47
Впровадження здоров'язберезувальних технологій в інклюзивній освіті.....	54
Особливості організації та змісту корекційно-розвиткової роботи з дітьми, що мають особливі потреби.....	66
Конструктор LEGO – незамінний помічник в освітній та корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	71
Список використаних джерел.....	83
Додатки	

ВСТУП

«Мені вже два місяці, сьогодні я побачив, що, крім мене, у цьому світі є ви – інші люди. Я дуже зрадів, я дивився вам в очі, намагався порозмовляти і навіть простягав до вас руки. Я дуже хотів вас любити. Я вже вас люблю...»

Народження дитини – загадкова, довгоочікувана, дуже відповідальна подія в житті чоловіка та жінки, пов'язана зі сподіваннями і певними планами щодо майбутнього сина чи доньки. І, звичайно, всі батьки бажають бачити свою дитину здоровою, розумною, гарною. Однак погіршення екологічного становища, високий рівень захворювань батьків, низка соціально-економічних, психологічних і медичних проблем сприяють збільшенню кількості дітей з особливими потребами. Гостроти надає й те, що протягом тривалого періоду розвитку суспільства допомога даній категорії дітей або взагалі не надавалася, або здійснювалася у спеціалізованих будинках-інтернатах ізольовано від суспільства. Саме тому, коли в сім'ї народжується дитина з особливими потребами, успішність взаємодії з нею близьких дорослих зазнає серйозного випробування. Порушення розвитку дитини викликає у сім'ї стрес, психологічний дискомфорт, переживання біди, амбівалентне ставлення до малюка, відчуження. Дорослі не знають, що далі робити з такою дитиною, як правильно її доглядати, виховувати, навчати. Гіркоти додає і ставлення оточуючих (рідних, знайомих) до такої дитини і сім'ї, в якій вона народилася: в кращому випадку співчуття, в гіршому – осуд, обговорення і, як правило, відмова або обмеження у спілкуванні з сім'єю. Біль і відчуття провини, гнів і розчарування, тимчасова втрата контролю над реальністю часто тримають родину в полоні: багато сімей перебувають в ізоляції, залишаються наодинці з горем, нікому не показують сліз, у собі шукають сили подолати кризу. Труднощі супроводжують дитину і в спілкуванні з оточенням: неприйняття, образи з боку інших дітей, нерозуміння дорослих, незадоволення, підкреслення неспроможності. Низька соціально-психологічна адаптація дитини з особливими освітніми потребами викликає постійне відчуття емоційного дискомфорту, підвищену тривожність, закріплює низьку самооцінку, сприяє

появі образи на весь світ, агресії щодо інших людей. Щоб забезпечити розвиток дітей з особливими освітніми потребами і надання можливості отримати якісну освіту проводиться реформування освіти та вдосконалюються форми навчання «особливих дітей», для створення найсприятливіших умов їх інтеграції в суспільство. Організація освіти, спрямована на ті чи інші особливості розвитку дитини, передбачає комплексну медико-педагогічну, психологічну, фізичну, соціальну реабілітацію дітей упродовж всього їх періоду навчання. Водночас специфіка навчальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами вимагає внесення суттєвих корективів до змісту, структури та організації навчальної та корекційно-виховної роботи.

В Україні впроваджуються всі необхідні заходи, щоб зберегти набутий досвід спеціальної освіти, примножити його, виробити нову стратегію корекційно-виховної роботи з цією категорією дітей, створити умови на реалізацію їх права на вибір типу навчального закладу, змісту та форм освіти. Відтворення молодого покоління, збереження його фізичного і морального здоров'я, забезпечення умов реалізації потенційних можливостей кожної дитини стало пріоритетом соціальної політики держави, посилення громадського інтересу до потреб спеціальної освіти цієї категорії дітей.

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ. ХТО ВОНИ?

Українське законодавство визначає норми, що регулюють діяльність суспільства стосовно дітей, яким встановлено інвалідність і які мають вади психофізичного розвитку. Найбільш важливими з них є захист прав дитини на освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення, матеріальну допомогу, соціальний патронаж, доступ до комунікації та об'єктів матеріального оточення. Водночас, сьогодні існує досить серйозне тлумачення та визначення поняття «діти з особливими освітніми потребами». (Додаток1). Хто вони? В основних законодавчих актах та інших нормативно-правових документах про соціальний захист дітей, їх освітні потреби, зустрічаються такі терміни, як діти, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку та особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатись у масових навчальних закладах. Один із нормативних документів (наказ Міністерства освіти і науки України № 691 від 2 грудня 2005 року «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю») використовує ряд термінів, таких як «діти з особливими освітніми потребами», «молодь з інвалідністю», «діти з тяжкими порушеннями розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я».

Взагалі законодавство України з питань реабілітації осіб з інвалідністю ґрунтується на Конституції України і складається із Законів України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про соціальні послуги», інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері. Усі ці терміни відображають медичну модель, яка «розглядає ваду здоров'я як характеристику особи, що може бути викликана хворобою, травмою чи станом здоров'я» і, відповідно, потребує медичного чи іншого втручання з метою «корекції» відповідної проблеми особи. Природно, що реакцією суспільства в контексті медичної моделі є забезпечення лікування,

реабілітації та соціальної допомоги, такої як спеціальна освіта та пенсія. Іншими словами – ставиться мета зробити життя людини з особливими потребами до певної міри «нормальним», забезпечивши їй, наприклад, економічні та освітні можливості.

Із часу ратифікації Україною в 1991 році Конвенції ООН про права дитини більшого визнання та поширення набуває соціальна модель, яка пов'язана з дотриманням прав людини. На противагу медичній моделі соціальна модель «розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості», оскільки вона (проблема) створена непристосованістю оточення, включаючи ставлення до людей з особливими потребами та виробничі норми, архітектурну безбар'єрність і транспорт. Така модель спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь своїх громадян у здійсненні своїх прав і давало їм таку можливість. Велику роль у здійсненні таких змін в українському суспільстві відіграють неурядові організації, включаючи організації батьків дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки їхній діяльності все більшого поширення набувають терміни, які зміщують акцент з вад/відхилень розвитку (діти-інваліди, неповносправні, діти з вадами розвитку тощо) на більш позитивні терміни – діти з особливими освітніми потребами, діти з особливостями психофізичного розвитку тощо. Усе ширше сьогодні почали використовувати термін «діти з особливими освітніми потребами», який робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні відхилення в розвитку.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УСТРОЮ

При визначенні терміну «інклюзивна освіта» були проаналізовані визначення, які містяться в головних міжнародних документах: Стандартних правилах урівняння можливостей інвалідів ООН, Декларації прав дитини ООН, Саламанкській декларації та Програмі дій з навчання осіб з особливими потребами, міжнародних консультаціях із питань раннього

навчання дітей з особливими освітніми потребами, а також у вітчизняних документах – Програмі науково-педагогічного експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх закладах», проекті Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах. З метою розвитку спільного розуміння інклюзивної освіти пропонується такий термін, який базується на тлумаченні, викладеному в матеріалах Саламанкської декларації та Програмі дій з навчання дітей з особливими освітніми потребами:

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи та форми навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб і різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивні освітні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей.

Термін «інклюзія» є відмінним від терміну «інтеграція» за своїм концептуальним підходом. Зокрема документ «Міжнародні консультації з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами» зазначає, що «...інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір. Інклюзія – це політика та процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх програмах». Відмінність у підходах полягає у визнанні того факту, що ми змінюємо суспільство, щоби воно враховувало й пристосовувалось до індивідуальних потреб людей, а не навпаки.

Окремою формою інтеграції можна вважати навчання дітей з особливими освітніми потребами у спеціалізованих класах загальноосвітньої школи. Однак, це не можна називати інклюзією. Практичний досвід такого навчання показує, що однолітки не починають частіше спілкуватися з дітьми з особливими освітніми потребами, що є однією із беззаперечних переваг інклюзивного навчання. Просте фізичне включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір також не є інклюзією. Досвід такого навчання засвідчив, що в разі нездатності педагогів організувати навчальний процес таким чином, щоби враховувались індивідуальні потреби кожної дитини, такі діти не брали участь у навчальному процесі і, як наслідок, знижувалась їхня мотивація до навчання та погіршувались навчальні результати.

Ураховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що інклюзія передбачає особистісно орієнтовані методи навчання, в основі яких – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей – здібностей, особливостей розвитку, типів темпераменту, статі, сімейної культури тощо. Соціальні реформи можуть бути складним процесом. Щоб досягти успіху, реформатори або впроваджувачі змін повинні бути не лише сильними, відданими та наполегливими особистостями, а й знати основні принципи успішного впровадження змін. Ці знання допоможуть у розумінні, чому одні люди сприяють змінам, а інші протистоять їм; чому зміна, яка здається такою необхідною для батьків, не знаходить їхньої підтримки; чому після одного-двох років успішного впровадження зміни все повернулось назад, та інше.

За відсутності ресурсів і традиції громадянської активності батьки більше миряться з тим, що є в дійсності, і лише деякі батьки знаходять у собі сили та відвагу, щоби поставити запитання: «А чому саме так?». Це можна зрозуміти, і таке примирення з існуючою ситуацією також дає свої результати – удається отримати певні довідки, пільги, домовитися з

керівництвом школи про прийом твоєї дитини, тощо. Але невимогливість часто призводить до покірного прийняття неприйнятних умов. Ситуація стає більш складною, коли батьки не знають, що така ситуація може бути неприйнятною для їхніх дітей.

Цінності інклюзії:

- Цінність людини не залежить від її здібностей та досягнень.
- Кожна людина є здатною відчувати і думати.
- Кожна людина має право на спілкування і на те, щоб її почули.
- Усі люди потребують підтримки і дружби ровесників.
- Для усіх учнів прогрес скоріше може бути досягнутий в тому, що вони можуть, ніж у тому, що не можуть.
- Освіта може здійснюватись краще в контексті реальних взаємостосунків.

Наша держава зробила чимало врозвитку системи спеціальної освіти і ціздобутки є дійсно дуже важливими та потрібними, це велике досягнення таблаго для дітей з інвалідністю та дітей з особливими освітніми потребами. І сьогодні ще так мало людей знають про іншу альтернативу форму виховання – асаме, **про інклюзивну освіту**, яка передбачає, що діти з особливими потребами навчаються в найближчій школі, залишаючись у сім'ї, а не в інтернаті, і при цьому загальноосвітній заклад має забезпечити таких дітей усіма необхідними ресурсами! І в такому випадку в батьків було би праводійсного вибору, яке б вони здійснювали, будучи поінформованими, отримавши консультації фахівців і виходячи з найкращих інтересів своїх дітей.

ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ З КОМАНДОЮ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЇЇ ОСВІТНЬОГО МАРШРУТУ

Зміна орієнтирів в організації освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами вимагає докорінного перегляду низки принципів, які забезпечують рівні можливості доступу до якісних освітніх послуг. Йдеться в першу чергу про сильні сторони дитини, за якими можна побачити її здібності та ресурси. На противагу минулому досвіду, знання діагнозу фіксувало увагу фахівців на проблемі як такій, а не на тому, що можна змінити. Новий підхід до розуміння особливих потреб розглядається як динамічна система, складовими якої є стан соматичного здоров'я, особистісні характеристики та навколишнє середовище. Усі компоненти перебувають у постійній взаємодії між собою. Тож, визначальним є той факт, що дитину оцінюють не за хворобою чи діагнозом, а за її здатністю функціонувати та бути активним учасником реалізації своїх прав. Пріоритетне місце в цьому займає проблема організації простору для участі дитини в типових процесах її життєдіяльності, що покладається не лише на батьків чи найближче оточення, а й на освітні заклади.

Донедавна в Україні функціонували психолого-медико-педагогічні консультації, основне завдання яких полягало у здійсненні оцінки дитини в контексті її діагнозу, а відтак інвалідність або особливі потреби стосувались безпосередньо дитини, а не життєвих ситуацій. Тож, рекомендація до індивідуальної форми навчання могла бути радше вироком, аніж середовищем, що забезпечує можливість та участь.

Розвиток нашої держави у напрямку дотримання визнаних світом підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами, детермінує зміну фокусу держполітики у галузі інклюзивної освіти на соціальну модель її трактування. Ідея інклюзії полягає у розумінні впливу порушень розвитку на процеси навчання і участі для організації ефективної підтримки дитини та її сім'ї.

Один із найважливіших етапів реалізації освітньої реформи в галузі інклюзії пов'язаний з появою в країні інклюзивно-ресурсних центрів. Такі структури

почали свою діяльність у 2017 році та прийшли на зміну психолого-медико-педагогічним консультаціям.

Провідними завданнями інклюзивно-ресурсного центру є: визначити особливі освітні потреби дитини, сильні сторони її особистості; розробити рекомендації щодо її подальшого інклюзивного навчання; забезпечити надання системного кваліфікованого супроводу їй, а також батькам та педагогічним працівникам того освітнього закладу, в якому вона навчатиметься.

Також Положення про Інклюзивно-ресурсний центр (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545, із змінами від 22.08.2018 №617, із змінами від 21.10.2020 № 983) визначає низку важливих принципів, на яких базується діяльність та функціонування інклюзивно-ресурсних центрів. Зокрема, йдеться про: можливість ранньої допомоги дитині (з двох років); повагу до індивідуальних особливостей дитини; пріоритетність інтересів дитини; запобігання дискримінаційним процесам та порушенню прав дитини та її батьків; нерозголошення конфіденційної інформації.

На сьогодні не достатньо наукових праць, об'єктом вивчення яких є інклюзивно-ресурсні центри, проте практика їх діяльності та функціонування закономірним чином зумовить зростання інтересу наукової спільноти.

Якщо ж звернутися до роботи освітніх закладів, то здебільшого саме заклад освіти виявляє існування труднощів, які стримують розвиток дитини чи ускладнюють процес її навчання. У такому разі проводиться первинне оцінювання на рівні закладу. І тоді є декілька варіантів розгортання подій після обстеження:

1) труднощі мали ситуатійний характер і дитина не має загальних проблем у розвитку;

2) труднощі є, але тимчасові і можуть бути скориговані працівниками закладу;

3) труднощі є і не можуть бути усунені ресурсами закладу, є потреба у проведенні комплексної оцінки розвитку дитини фахівцями ІРЦ.

Також, можливий запит на проведення комплексної оцінки з боку самих батьків (письмовий дозвіл батьків є обов'язковою умовою проведення комплексної оцінки розвитку дитини), особисто дитини з шістнадцяти до вісімнадцяти років, звернення органів опіки та піклування щодо проведення комплексної оцінки дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування.

В межах освітнього закладу для кожної дитини з особливими освітніми потребами створюється команда психолого-педагогічного супроводу. Згідно з примірним Положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН України №609 від 08.06.2018 р.), це «група фахівців індивідуального супроводу дитини з ООП, що розробляє індивідуальну програму її розвитку, забезпечує реалізацію цієї програми та своєчасний моніторинг.

Команда психолого-педагогічного супроводу дитини починає свою діяльність з того, що проводить систематизацію інформації про особливості розвитку дитини: аналізує як труднощі, що пов'язані з освітніми потребами, так і її сильні сторони. Цей етап має особливу значущість для ефективності розробки та реалізації, а в подальшому і моніторингу індивідуальної програми розвитку дитини в межах освітнього закладу. До компетенції команди супроводу також належить надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині, напрямок та обсяг яких визначається на підставі висновку про здійснення комплексної оцінки розвитку в інклюзивно-ресурсному центрі, також визначається потреба щодо продовження на один рік тривалості здобуття загальної середньої освіти особами з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах на рівні початкової або базової середньої освіти відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії.

Методична підтримка педагогічного колективу та батьків дитини, що має особливі освітні потреби є ще однією функцією команди психолого-педагогічного супроводу. Провідним завданням у цьому процесі є питання організації належних умов для безпечної інтеграції дитини в освітній простір.

Плекання толерантного й доброзичливого ставлення до дітей з ООП, попередження прецедентів дискримінаційного характеру чи булінгу, також відноситься до основних завдань, що покладаються на команду супроводу дитини. Здійснення систематичної інформаційної та просвітницької роботи в освітній установі є запорукою формування неупередженого сприймання дітей з особливими освітніми потребами та їх родин.

Алгоритм здійснення командою супроводу психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових напрямків діяльності реалізується в таких кроках:

1) на базі висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (якщо така є), системного психолого-педагогічного аналізу дитини команда супроводу розробляє індивідуальну програму розвитку дитини з ООП (додаток 2) протягом двох тижнів від початку навчального процесу. Керівник освітнього закладу має затвердити ІПР при умові її погодження з батьками;

2) ІПР може бути переглянута командою супроводу на предмет її актуальності та дієвості щонайменше два рази протягом року, за участю батьків дитини;

3) в компетенції команди супроводу – розробка індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми (в закладі загальної середньої освіти), індивідуального освітнього плану (в закладі дошкільної освіти);

4) команда супроводу здійснює адаптацію або модифікацію освітнього простору, в тому числі необхідних для навчання матеріалів, беручи до уваги індивідуальні особливості розвитку дитини, її сильні сторони та ресурси;

5) психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги надаються у форматі індивідуальних або групових занять, графік проведення яких також узгоджується з батьками;

6) команда супроводу має право залучати до допомоги фахівців інклюзивно-ресурсного центру щодо питань реалізації індивідуальної програми розвитку дитини, здійснення психолого-педагогічного супроводу, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Взаємодія команди супроводу дитини в освітньому закладі з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру має надважливе значення для організації оптимальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами. Чіткий алгоритм дій, узгодженість кроків, злагодженість роботи фахівців між собою разом із їх відповідальністю та професіоналізмом є потужним механізмом створення особистісно орієнтованого інклюзивного середовища.

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Індивідуальна програма розвитку— це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення чітких навчальних стратегій і підходів до навчання (Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р.)(Додаток 2). Відповідно до п.12 Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 щодо індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи. В

індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (командою супроводу дитини з особливими освітніми потребами) до якої обов'язково входять батьки учня або його законні представники. Індивідуальна програма розвитку (ІПР) складається на основі висновку про комплексну оцінку та результатів психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП фахівцями закладу освіти упродовж двох тижнів від початку навчання дитини. За цей час команда супроводу доповнює висновки фахівців ІРЦ результатами власних оцінок та спостережень.

Завдання психолого-педагогічного вивчення дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти:

- визначити актуальний рівень знань і вмінь учня,
- визначити ефективний стиль навчання (візуальний, кінестетичний, полісенсорний та інші, особливо якщо один зі стилів домінує),
- визначити особливості адаптації дитини до закладу освіти та колективу однолітків,
- визначити конкретні аспекти в життєдіяльності дитини, де вона потребує сторонньої допомоги під час освітнього процесу.

Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами, її адаптація до колективу однолітків є не менш важливою метою інклюзії, аніж здобуття певного рівня освіти. Іноді завдання соціалізації дитини стають важливішими або потребують більшої уваги та підтримки з боку фахівців, ніж обсяг засвоєних знань. Наприклад, інклюзивне навчання дітей із дефіцитом уваги та гіперактивністю (РДУГ), розладами аутистичного спектру (РАС), труднощами самоконтролю та регуляції поведінки. Отже, індивідуальна програма розвитку дитини з особливими потребами відображає не лише індивідуалізацію навчання, але й особливості підтримки навчальної та комунікативної поведінки дитини. ІПР є документом, що фіксує конкретні завдання навчання дитини,

обсяг корекційно-розвиткових послуг та використання спеціальних засобів та обладнання. Результатом засідання з розроблення ІПР є чітке уявлення у фахівців та батьків про обсяг освітніх послуг, зміст навчальної та корекційно-розвиткової роботи, методи оцінювання навчальних досягнень учня та відповідальність кожного з учасників освітнього процесу в інклюзії. Індивідуальна програма розвитку дитини затверджується директором закладу освіти та підписується батьками (законними представниками дитини). Перегляд індивідуальної програми розвитку здійснюється не рідше двох разів на рік. Але, зважаючи на надто короткий термін для первинного вивчення та затвердження ІПР, потреба в корекції, уточненні цілей та форм підтримки може виникнути раніше, ніж наприкінці навчального семестру. Коротший термін для планування завдань індивідуальної програми розвитку необхідний також для пошуку індивідуальних форм підтримки та навчальних підходів учнів зі складними порушеннями або поведінковими проблемами. ІПР також є засобом комунікації, адже інформує педагогів і батьків про потенціальні можливості дитини, динаміку її розвитку. Індивідуальна програма розвитку – документальне свідчення організації навчання дітей з особливими освітніми потребами.

ВЗАЄМОДІЯ БАТЬКІВ ТА ВЧИТЕЛІВ НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ГОТОВНОСТІ ДО ЖИТТЯ У СОЦІУМІ

Наукові погляди сьогодення базуються на переконанні, що батьки є першими та головними вчителями дитини. Тому соціальна підтримка таких сімей – це вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з допомогою дитині: лікування, освіта, соціальна адаптація та інтеграція в суспільство. У процесі взаємодії школи та сім'ї дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети та проблеми сімей. Батькам дітей, які мають особливі освітні потреби, необхідно тісно співпрацювати з педагогами та бути їхніми партнерами у розробці й реалізації навчальних планів.

Школа і сім'я – два суспільних інститути, на які покладено обов'язок виховувати людину. Батьки та вчителі об'єднані спільною метою, завданнями, інтересами дитини. Без єдності зусиль сім'ї та школи ефективність навчання, виховання та розвитку особистості дитини буде низькою. Відповідальність за навчання, виховання, становлення дитини лежить як на родині так і на вчителів.

Основним завданням інклюзивної освіти є створення всіх необхідних умов для розвитку особливої дитини в освітньому середовищі:

1. Індивідуальний підхід до кожної дитини із обов'язковим врахуванням її особливостей.
2. Активність учнів у навчальному процесі, організації групових форм діяльності, розвиток умінь вчитися, співпрацювати, взаємодіяти.
3. Створення освітнього середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини з орієнтацією на інтереси та досвід учнів.
4. Компетентнісна спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом.
5. Підтримка свободи та самостійності дитини, довіри у відносинах.
6. Поваги до особистості, виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству.

Цим займаються адміністрація навчального закладу, психологи, соціальні педагоги, вчителі, вихователі, сурдопедагоги та інші фахівці. Але одна справа — прийняти дитину з особливими освітніми потребами до школи, і зовсім інша — знайти взаєморозуміння з нею та її батьками (опікунами). Саме тому в процесі розвитку інклюзивної освіти особливе місце займає тісна взаємодія між школою та родиною, котрі як партнери мають спільну мету – допомогти дитині соціалізуватися в освітньому середовищі.

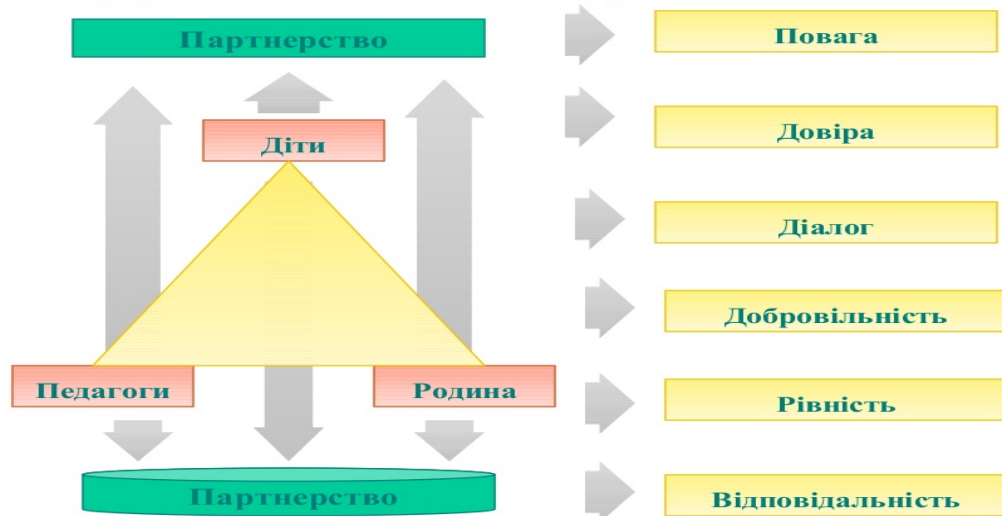
Завдання батьків в сучасному освітньому процесі: (Їх треба в цьому переконувати)

- батьки та інші члени родини мають перестати бути пасивними, не залишатися байдужими, стояти осторонь в очікуванні, що лише школа покликана дати освіту та виховання їх дітям.
- не повинні виступати в ролі експертів чи спостерігачів,
- почати діяти з вчителями і дітьми на засадах партнерства з правом ініціативи, активної дії.

Роль сім'ї у становленні дитини:

1. Насамперед у сім'ї дитиною засвоюються морально-етичні принципи, такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, корисне і шкідливе, на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу.
2. Батьки – зразок для наслідування. *«Не виховуйте дітей, а виховуйте себе, адже діти будуть схожими на вас»* (Англійське прислів'я). Отже, поведінка батьків – це основний вирішальний спосіб виховання дітей в сім'ї.
3. Сім'я – джерело емоційної підтримки, взаєморозуміння, дружби, любові та затишку.
4. В сім'ї закладаються основи становлення особистості, повага до інших, зокрема дорослих, комунікативні якості, почуття обов'язку, збереження і передача культурних цінностей від покоління до покоління.

МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ

Проблема роботи з дітьми та батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, знаходиться в центрі уваги багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців: В. Андрущенко, М. Ярмаченка, Е. Андрєєвої, В. Бондаря, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Н. Сабат, Є. Ярської-Смирнової, О. Акімової та зумовлює необхідність її практичного спрямування. Наприклад, І. Іванова, Л. Борщевська та Л. Зіброва вказували на те, що сім'я є основним середовищем формування людини, але вона не повинна бути єдиним агентом впливу, оскільки особлива дитина потребує спілкування з іншими членами суспільства і не повинна замикатися в домашньому оточенні.

Навчальний заклад організовує інформаційні заходи щодо підтримки родини, консультації осіб, які піклуються про дитину: батьків/опікунів, вчителів, асистентів вчителів та інших. Як з дітьми, так і з батьками робота може бути індивідуальною або груповою.

Основною метою взаємодії з батьками/опікунами є:

- Створення тісного контакту батьків із педагогами як ресурсу, шляхом надання постійної допомоги в розв'язанні проблемних питань, пов'язаних з вихованням дитини.
- Участь батьків в громадській діяльності у межах навчального закладу.
- Підготовка батьків як учасників змін в соціумі.

З урахуванням цілей та кінцевих результатів робота з батьками або опікунами проводиться в наступних формах:

- загальні засідання по інформуванню;
- батьківські навчальні семінари, тренінги про завдання та зобов'язання батьків в процесі виховання та навчання дітей;
- індивідуальне та групове консультування.

Засідання по інформуванню організовуються, зазвичай, на початковому етапі спілкування, але можуть проводитися і частіше, враховуючи специфіку заходів конкретного навчального закладу.

Навчання батьків проводиться шляхом організації, з певною періодичністю (встановленою в співвідношенні з потребами) необхідних інформаційних та навчаючих заходів, орієнтованих на розвиток батьківських компетенцій, формуванню стосунків, що відповідають їх соціальній ролі, корекцію/розвиток поведінки та навичок батьківства.

Умови співпраці учителя та родини:

1. Вчитель та батьки діють в інтересах дитини, приймають рішення стосовно її виховання та навчання, створюють для неї належні умови.
2. Батьки мають бути впевненими, що їх участь у житті школи важлива не тому, що цього хоче вчитель, а тому, що це важливо для розвитку їхньої дитини.
3. Вони повинні усвідомити конкретні позитивні наслідки для дитини, через їх включення у життя закладу.
4. Важливо, щоб батьки були переконані в хорошому ставленні вчителя до дитини, відчували його компетентність з питань виховання.
5. А вчитель, у свою чергу, повинен заслужити довіру батьків добром, небайдужим, гуманним ставленням до дитини.

Тільки за таких умов і батьки, і вчителі зможуть краще зрозуміти дитину, врахувати її бажання, інтереси, потреби стати **рівноправними партнерами та союзниками**.

Залучення батьків та інших членів сім'ї до освітнього процесу потрібне, насамперед, в інтересах дитини. В основу взаємодії сучасної школи і сім'ї покладається **співробітництво**, яке є необхідним, передусім для розвитку дітей. Школа і сім'я, батьки і вчителі – єдиний живий організм, діяльність якого спрямована на дитину, її навчання, виховання, розвиток, становлення.

Адміністрація освітнього закладу спільно з адміністрацією інклюзивно-ресурсних центрів має подбати про те, щоб заходи по

батьківському навчанню не були випадковими, а мали систематизований характер, по встановленому графіку, який буде відомий всім учасникам освітнього процесу та стали значущою частиною діяльності школи.

Забезпечити тривалий зв'язок з батьками можна шляхом безпосереднього залучення їх як волонтерів у різноманітні заходи, що проводяться в освітньому закладі. Батьки можуть брати участь в:

- практичній діяльності з дитиною разом з фахівцями (ігри, виховні заходи, екскурсії тощо);
- створення та адаптація дидактичних матеріалів;
- проведення «батьківських днів» (співпраця батьків і учнів на уроці та позаурочній діяльності);
- ремонтні роботи та ін.

В інклюзивному освітньому середовищі батьки дітей з особливими освітніми потребами відіграють важливу роль в процесі створення індивідуальної програми розвитку (ІПР), яка проявляється, головним чином, в наданні інформації про дитину, її родину, наданні необхідної допомоги для забезпечення прогресивного розвитку дитини.

Батьки також:

- надають важливу інформацію, котра допоможе створити та максимально успішно реалізувати індивідуальну програму розвитку дитини (наприклад, підготування тем, стиль та спосіб навчання, навички та здібності, які учень демонструє вдома, в незнайомому оточенні, його улюблені заняття, а також те, що не подобається, його можливі реакції на різноманітні ситуації та ін.);
- консолідують та забезпечують безперервність навчального процесу, розпочатого педагогічним персоналом навчального закладу, надаючи дитині вдома можливість для розвитку та застосування на практиці компетенцій, сформованих під час навчального процесу;

- надання зворотної інформації щодо перенесення дитиною сформованих навичок в побутовій домашній ситуації;
- підтримує відкритий діалог з навчальним закладом.

Очевидним є те, що участь батьків в процесі написання індивідуальної програми розвитку потребує зусиль з обох сторін: важко уявити, що всі батьки дітей з особливими освітніми потребами будуть з задоволенням брати участь у цьому процесі. Це в компетенції вчителя, класного керівника, вчителів, психолога, всього навчального закладу підтримати батьків в цій справі. В якості пропозицій для підтримки (підбадьорювання) для участі батьків можна запропонувати наступні форми співпраці:

- відкрите регулярне спілкування з батьками та дитиною;
- використання в спілкуванні зрозумілої (простої) мови;
- надання можливості самостійно вирішувати, в якій мірі вони можуть долучитися до освітнього процесу;
- інформування (телефон, письмові повідомлення (записки), інші методи) про засідання групи ІПР та проблемні питання, які будуть обговорюватися;
- підтримка та підбадьорювання батьків для формулювання та отримання коментарів, особистої думки, відношення в процесі створення ІПР;
- консультування;
- надання, за необхідності, роз'яснювального коментаря (пояснень) для кращого розуміння очікувань школи від батьків.

Виходячи зі специфіки сімей, де є діти з особливими освітніми потребами, слід зазначити, чим більш залученні батьки в інклюзію, тим більша ймовірність досягнення бажаних результатів у дітей.

Що важливо дати батькам:

1. Інформацію про те, що діти мають знати і вміти за поточний період з різних предметів.
2. Попросити їх, щоб вони кожного дня цікавилися у дітей: Що вони робили у школі? Що було найцікавіше? Кому допомогли? В чому відчули труднощі?
3. За потреби, попросіть, щоб допомогли своїм дітям у оволодінні певними навичками (наприклад лічби, розв'язуванні задач тощо). Для цього підкажіть методику роботи над такими завданнями.
4. На батьківських зборах обговорюйте загальні проблеми класу, не порівнюйте дітей, нікого не ставте у приклад іншому і т. п.
5. Ненав'язливо пропонуйте батькам поради, наприклад: як мотивувати до навчання; як розвивати увагу, пам'ять...; як правильно похвалити, підтримати; що таке емоційний інтелект і як його розвивати і т. п.

Із допомогою батьків та учителів:

- дитина пізнає навколишній світ у всіх його складнощах і багатогранних проявах,
- проходить її громадське становлення,
- формується світогляд,
- відбувається інтелектуальний, творчий, емоційний, естетичний розвиток особистості.

Кожен з нас мабуть хоче і може дати якнайбільше і якнайкраще дитині. Учитель стає частиною сім'ї учня, а дитина з допомогою учителя краще адаптується у соціумі. Нам треба не сподіватися на те, що інша сторона дасть все необхідне, а працювати разом. Коли батьки беруть участь у шкільних заходах, співпрацюють з учителями, то діти бачать, що всі значимі для неї, піклуються про неї. Відтак, зростає самоповага. Одним цілим нас хоче бачити насамперед дитина.

**Школа і сім'я, батьки і вчителі, –
єдиний живий організм, діяльність
якого спрямована на дитину**

Таким чином, співпраця з батьками являється ключовим елементом у створенні середовища, де діти почуватимуться щасливими та захищеними, відчуватимуть підтримку родини і школи та зможуть максимально розвивати свій потенціал. У цьому середовищі педагоги та батьки мають співпрацювати задля надання найкращої допомоги дитині у навчанні.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН: ЯК СТАТИ БЛИЩЕ ДО УЧНІВ ЗОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Бачення без завдань залишається лише мрією.

Завдання без бачення – важка, нудна праця.

Бачення та завдання – це надія світу.

Напис на стіні древнього монастиря в Англії

Кількість шкіл, у яких відкривають інклюзивні класи, поступово збільшується. До вашої школи прийшов учень з особливими освітніми потребами! Саме час зайнятися дизайном! Як це зробити? А тому необхідно подбати про організацію зручного навчального середовища для учнів з особливими освітніми потребами. І мова йде не лише про так зване безбар'єрне

середовище, а й про реорганізацію освітніх програм та послуг, приведення їх до універсального дизайну. Як зазначається у Конвенції про права осіб з інвалідністю, універсальний дизайн це – дизайн предметів, обстановок, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання всіма людьми без необхідності адаптації чи спеціального дизайну.

Універсальний дизайн, який бере свій початок з архітектури та техніки, усе частіше використовується в освіті, маючи назву «універсальний дизайн у сфері освіти». Практичне впровадження концепції інклюзивного навчання базується на наступних принципах універсального дизайну:

Принцип 1. «Рівність та доступність використання» має гарантувати рівність та доступність середовища для кожного, шляхом надання однакових засобів для всіх користувачів з метою уникнення уособлення окремих груп населення. Дизайн має бути легким у сприйнятті для людей з різним рівнем можливостей.

Як це працює в освітній галузі? Рівноправне використання: архітектурно доступне та безпечне шкільне середовище; навчальні матеріали підготовлені таким чином, що можуть бути використані учнями та вихованцями з різними функціональними порушеннями; веб-сайти навчальних закладів розроблені так, що інформація на ньому доступна для осіб з порушеннями зору та слуху та ін.

Принцип 2. «Гнучкість використання» має забезпечити наявність широкого переліку індивідуальних налаштувань та відповідати різним потребам, уподобанням та можливостям користувачів.

Як це працює в освітній галузі? Гнучкість користування: шкільний навчальний процес відповідає широкому спектру індивідуальних можливостей учнів; забезпечує гнучку методику навчання та представлення матеріалу; доступні та гнучкі навчальні плани й програми.

Принцип 3. «Простота та інтуїтивність використання» – дизайну повинна бути притаманна простота та інтуїтивно зрозуміле використання продукту та послуги. Як використовувати продукт має бути зрозуміло будь-якій особі,

незалежно від особистого досвіду, освіти, лінгвістичних навичок, віку, рівня концентрації уваги на цей момент.

Як це працює в освітній галузі? Просте та зручне використання: навчальні матеріали прості та чіткі у використанні незалежно від навичок та досвіду учнів, вихованців; лабораторне обладнання та обладнання в майстернях із чіткими та інтуїтивно зрозумілими кнопками управління.

Принцип 4. «Доступно викладена інформація» – дизайн має сприяти ефективному донесенню до користувача необхідної інформації, незалежно від його можливостей сприйняття або зовнішніх умов.

Як це працює в освітній галузі? Сприйняття інформації, попри сенсорні можливості користувачів: урахування різного впливу шкільного середовища на «сенсорний досвід» дитини; використання кольору, світла, звуків, текстури; легкий доступ до інформаційно-комунікативних технологій.

Принцип 5. «Терпимість до помилок». Дизайн має звести до мінімуму небезпеку для життя, можливість виникнення ризиків та негативних наслідків у разі випадкових або непередбачуваних дій користувачів.

Як це працює в освітній галузі? Припустимість помилок: учні, вихованці повинні мати достатньо часу, щоб надати відповідь на питання; використання навчального програмного забезпечення, яке має вказівки/застереження, коли учень, вихованець робить неправильний вибір.

Принцип 6. «Малі фізичні зусилля» – дизайн має сприяти дієвому та зручному використанню послуги чи виробу з мінімальним рівнем стомлюваності. Він повинен бути розрахований на незначні фізичні зусилля, яких має докласти користувач.

Як це працює в освітній галузі? Низький рівень фізичних зусиль: двері, які легко відкривати учням, вихованцям з різними функціональними порушеннями; застосування ергономічних вимог/деталей (наприклад, дверні ручки, меблі).

Принцип 7. «Наявність необхідного розміру, місця простору». Дизайн має враховувати наявність необхідного розміру і простору при підході, під'їзді та різноманітних маніпуляціях, з огляду на антропометричні характеристики, стан та мобільність користувача.

Як це працює в освітній галузі? Наявність необхідного розміру і простору:

-доступні навчальні місця для учнів, вихованців, у тому числі з прилеглим простором для асистентів вчителів;

-меблі, фурнітура та обладнання, що підтримують широкий спектр навчання та навчальних методик;

-можливість регулювання середовища (наприклад, освітлення) для різноманітних потреб учнів у навчанні та інше.

Чому важливо застосовувати універсальний дизайн у впровадженні концепції НУШ?

- Це сприяє формуванню філософії нової української школи, яка побудована на принципах універсального дизайну освіти з урахуванням потреб усіх і кожного.
- Забезпечує реалізацію права кожної людини на освіту.
- Є економічно вигідним для системи освіти.
- Змінює стереотипи й підходи до навчання та викладання; змінює навчальний процес, а не здобувача освіти.
- Покращує безпеку й комфорт для всіх: здобувачів освіти, батьків, педагогів, фахівців.

- Усуває бар'єри в системі освіти й системі підтримки.
- Забезпечує підтримку під час навчання тих учнів, які мають особливі освітні потреби.
- Враховує людське різноманіття, сприяє розвитку сильних сторін і талантів кожного учня.
- Зменшує професійне вигорання працівників сфери освіти.
- Сприяє системному підходу впровадження концепції НУШ.

Саме універсальний дизайн робить можливим повноцінне включення дітей із особливими освітніми потребами у навчальний процес. На мою думку, реалізація на практиці принципів універсального дизайну лише покращить результативність публічного управління, оскільки в основі цього дизайну лежить повага до прав людини. Очевидно, щоб реалізувати засади філософії універсального дизайну в освітній галузі необхідно спрямувати зусилля влади для втілення принципів цього дизайну на всіх рівнях.

ОСОБИСТИНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД. «СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ»

**Не так важливо вчити дітей,
як потрібно створити ситуацію,
у якій дитина просто не може не вчитися
і робить це із задоволенням.**

К. Роджерс

Вітчизняними науковцями в галузі спеціальної психології розроблено методологічні підходи та принципи спеціальної освіти (Л. Виготський, В. Лубовський, В. Синьов, О. Хохліна, В. Засенко, А. Колупєва та ін.). Головною особливістю навчання дітей з особливими потребами є корекційна

спрямованість навчального та виховного процесів. В. Лубовський сформулював основний принцип організації спеціального навчання, який полягає в орієнтації не на обмеження та актуальний розвиток дитини з особливими потребами, а на «зону її найближчого розвитку».

У загальній педагогіці завданням інклюзії відповідає особистісно орієнтоване навчання, спрямоване як на навчання дітей без особливостей, так і на дітей, які мають особливі освітні потреби. Особистісно орієнтоване навчання – це розвиток в учнів стійкого інтересу до пізнання, бажання та вміння самостійно вчитися; подолання труднощів, викликаних генетично та соціально зумовленими відмінностями в рівні розвитку дітей; формування основ базової культури особистості.

Головним принципом особистісно орієнтованого навчання вважають принцип «розвиваючої допомоги». Він реалізується через відмову від авторитарного (когнітивного типу) навчання, у якому процес учіння зводиться до пасивного засвоєння певного набору знань, на користь «дослідного учіння». Замість того, щоб очікувати на керівництво та виконувати детальні вказівки вчителя, учневі пропонується усвідомлено набувати досвід, самостійно знаходити рішення, робити вибір у ході самостійної діяльності, дискусій та експериментів.

Особистісно зорієнтованого підходу до процесу навчання та виховання таких дітей є основою педагогічної технології «Створення ситуації успіху»(за А.С.Белкіним). Упровадження ситуації успіху розв'язує ряд проблем дітей з особливостями психофізичного розвитку, зокрема подолання агресивності, пасивності, лінощів, ізольованості в класі (групі) тощо. Зміст педагогічної технології «Створення ситуації успіху» полягає в отриманні знань, необхідних для розвитку дитини, яка має певні труднощі у навчанні. Педагоги інклюзивного класу, посилюючи акцент на позитивних якостях дитини з особливостями в розвитку, намагаються виховати в ній упевненість у собі, спонукають до пошуку, духовно удосконалюють її внутрішній світ.

Означена педагогічна технологія передбачає створення різноманітних ситуацій, використання прийомів, за допомогою яких відбувається робота з різними категоріями учнів. Зважаючи на це, існує умовний поділ учнів на такі чотири групи:

- «Надійні» – здібні школярі різного віку, які сумлінно ставляться до своїх обов'язків. Вони самостійні, спокійні, впевнені в собі. Основа їх надійності – у постійному відчутті радості.

- «Упевнені» – учні, здібності яких перевершують навіть здібності «надійних». Періоди злетів та підйомів у них змінюються розслабленням. Вони дуже емоційно реагують на поразки і невдачі.

- «Невпевнені» – цілком успішні школярі, пізнавальні інтереси яких зазвичай пов'язані з навчанням. Вони достатньо здібні й відповідальні. Головна риса, що відрізняє їх від інших – невпевненість у своїх силах, головними причинами якої зазвичай є занижена самооцінка, погіршення настрою, несприятлива атмосфера в сім'ї. «Невпевнені» діти надзвичайно емоційно реагують на необ'єктивність оцінювання.

- «Зневірені» – діти, здібні до навчання, однак зневірені у своїх силах, у зв'язку з чим можуть стати у класному колективі «відстороненими».

Усіх дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі можна віднести до однієї з вищезначених груп, а тому доцільно у їх вихованні активно застосовувати прийоми ситуації успіху. Розглянемо деякі з них, описані А. С. Белкіним у його праці «Ситуація успіху. Як її створити»:

- Анонсування. Сутність прийому полягає в наступному: вчитель заздалегідь попереджає учня з особливими освітніми потребами про труднощі, з якими він може стикнутися, даючи, таким чином, можливість краще підготуватися до них. Цей прийом доцільно застосовувати перед контрольними та самостійними роботами, у позакласній діяльності.

- Даю шанс. Застосовування цього прийому допоможе дитині з особливими освітніми потребами досягти успіху в певній справі, наприклад, їй можна

доручити самотійно записатися на гурток або дати можливість виконати таке доручення, з яким вона обов'язково впорається.

· Прямуй за нами. Суть прийому – підтримка сильнішим учнем учня з особливими потребами. Наприклад, його можна включити у сильну команду, групу, де він завжди отримає необхідну допомогу і зможе «тягнутися» за товаришем.

· Авансування. Суть прийому полягає у заохоченні, яке надається учневі, так би мовити, авансом, коли він його ще не заслужив або заслужив частково.

· Сходи. Прийом передбачає покроковий рух «особливої» дитини разом із педагогами до знань, психологічного самовизначення. Він включає наступні етапи:

- «психологічна атака» – зламати психологічну напругу, створити умови для психоемоційного контакту вчителя та учня;

- «емоційне блокування» – мінімізувати процес розчарування, не допустити виникнення образ, переорієнтувати дитину з песимістичної оцінки подій на оптимістичну;

- «вибір головного напрямку» – виявити центр психологічної напруги особистості, знайти шляхи його нейтралізації;

- «вибір рівних можливостей» – забезпечити невпевненій дитині приблизно однакові з однокласниками умови, аби вона могла проявити себе;

- «неочікуване порівняння» – взяти роботу, зроблену кількома учнями, виокремивши при цьому «особливого» учня;

- «стабілізація» – створити такі умови, аби «особлива» дитина постійно відчувала чийсь підтримку.

· Сімейна радість. Означений прийом допомагає батькам реально оцінити інтелектуальні можливості своєї дитини, повірити у її сили.

Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху», на мою думку, обов'язково повинна бути впроваджена в систему інклюзивного навчання, оскільки завдяки їй у дитини з особливими освітніми потребами формуються такі позитивні якості, як:

- адекватна самооцінка;
- самостійне та критичне мислення;
- комунікабельність;
- віра у власні сили;
- уміння знаходити вихід із будь-яких ситуацій;
- уміння бачити проблеми та прагнути їх раціонально вирішити;
- усвідомлення необхідності навчання;
- уміння працювати в колективі.

Сучасні педагогічні технології не лише сприяють розвитку корекційної педагогіки загалом, а й таких нових перспективних напрямків інклюзивної освіти як:

- розробка новітніх інноваційних технологій навчання і виховання дітей із порушеннями психофізичного розвитку;
- виокремлення нових психологічних технологій у роботі з «особливими» дітьми;
- визначення шляхів ефективної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в середовище здорових однолітків та їх науково-методичне й дидактичне забезпечення;
- знаходження шляхів співпраці із сім'ями дітей із психічними (фізичними) потребами.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Наша система освіти

Кожен є генієм. Але якщо ти оцінюєш рибу через її спроможність залізти на дерево, вона житиме все життя із переконанням, що вона недоумкувата

Альберт Ейнштейн

Загальні засади та принципи оцінювання досягнень дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання зазначені в «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затвердженому «Постановою КМУ від 15.08.2011 р. № 872», а також роз'яснені в листах Міністерства освіти і науки:

Лист МОН «Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами» від 08.08.2013 № 1/9-539.

- Лист від 08.02.2018 № 063–1325 (надання роз'яснень стосовно тривалості уроків в інклюзивних класах, а також функціональних обов'язків асистента вчителя).

- Лист МОН від 12.07.2017 з 1/9–385 «Про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році».

- Лист МОН від 14.06.2017 з 1/9–325 «Про навчальні плани та організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році»

- Лист МОН від 10.01.2017 № 1/9–2 «Сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами».

- Лист МОН від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році».

- Наказ МОНУ від 16.09.2020 року №1146 «Про затвердження методичних рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів третіх і четвертих класів Нової української школи».

- Наказ МОНУ від 27.08.2019 року №1154 «Про затвердження методичних рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів других класів Нової української школи».

- Наказ МОНУ від 20.08.2018 року №924 «Про затвердження методичних рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів перших класів Нової української школи».

Згідно п.15 «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» оцінювання навчальних досягнень дітей з ООП здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою.

У 1-4 класах (НУШ) навчальні досягнення учнів оцінюють вербально відповідно орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Навчальні досягнення учнів з особливими освітніми потребами 5-11 класів, як і учнів з типовим розвитком, оцінюють за чотирма рівнями і відповідними їм балами (додаток 1 та 2 до наказу МОН України «Про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у

системі загальної середньої освіти» від 05.05.2008 № 371). (Додаток 6). Та все ж вимоги до оцінювання є іншими, оскільки слід урахувати можливості дітей та їхні психофізичні особливості, адже: для кожної категорії дітей з психофізичними порушеннями мають бути свої критерії оцінювання навчальних досягнень, програма кожного навчального предмета для певної нозології містить конкретні вимоги щодо навчальних досягнень учнів відповідно до обсягу і характеру матеріалу для кожного класу, можливостей дітей. Зауважим! Рівні навчальних досягнень — однакові для всіх учнів. Критерії оцінювання для учнів з типовим та порушеним психофізичним розвитком — різні. Ключовий аспект оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП в інклюзивному класі: його слід здійснювати за обсягом і характером матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Найбільшими є відмінності в критеріях оцінювання учнів з інтелектуальними порушеннями, складними порушеннями розвитку, оскільки навчальні програми для цих дітей є модифікованими. Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах система оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП має бути стимулюючою. Передусім слід враховувати досягнення учня, його позитивну динаміку розвитку, а не невдачі. Специфіка полягає у зменшенні кількісної ролі оцінки і використанні її якісного потенціалу.

Завдання контролю в інклюзивному класі:

- своєчасне виявлення кола знань, умінь, навичок учнів, які потребують удосконалення (діагностична функція контролю);
- повторення і систематизація учнями навчального матеріалу в ході підготовки до перевірки знань (навчальна функція);
- формування вміння відповідально й зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю (стимулюючо-мотиваційна функція);
- стимулювання відповідальності учнів (розвивально-виховна функція).

Об'єкти контролю:

- знання, уміння та навички визначені навчальними програмами;

- навчально-пізнавальні вміння та навички;
- власна діяльність;
- емоційно-ціннісні риси особистості, значущі для життєдіяльності в суспільстві.

Важливо підкреслити, що для учня з ООП обсяг знань, умінь та навичок, а також навчально-пізнавальні знання та вміння визначені індивідуальною програмою розвитку та індивідуальним навчальним планом. Отже, зміст оцінюваних параметрів може відрізнятися від усього класу.

Види контролю:

Попередній контроль – проводиться з діагностичною метою перед вивченням навчального предмету. Він дає змогу визначити готовність конкретного учня до оволодіння предметним змістом, виявити рівень сформованості навчально-пізнавальних умінь та особливості діяльності.

Поточний контроль – здійснюється на всіх етапах вивчення учнем змісту теми.

Тематичний контроль – передбачає оцінювання навчальних досягнень учня після вивчення однієї або кількох програмових тем (розділів).

Підсумковий контроль – здійснюється в кінці півріччя і навчального року.

Особливої уваги в організації контролю та оцінки для учнів з особливими потребами варто приділити формуванню самоконтролю на всіх етапах навчального процесу. Труднощі довільної діяльності та вольового зусилля, необхідних для планування діяльності, дотримання плану та перевірки результату, притаманні дітям, які мають різні категорії особливих освітніх потреб. Отже, процес самоконтролю варто організовувати із використанням мовленнєвих та наочних підкріплень.(Додаток 3)

Одним із видів самоконтролю в інклюзивному класі може бути портфоліо, яке учень добирає самостійно. **Портфоліо** – це спеціально спланована та організована індивідуальна добірка матеріалів і документів, яка демонструє зусилля, динаміку і досягнення учнів у різних сферах. Кінцева мета навчального портфоліо – унаочнення прогресу навчання за результатами навчальної діяльності.(Додаток 4)

Види портфоліо:

Робоче (загальне) портфоліо: до створення долучаються усі учасники освітнього процесу. Добираються як поточні роботи, так і зразки підсумкових робіт. Позитивна сторона: найбільш точно відображає прогрес розвитку дитини, показуючи її щоденний прогрес. Слабка сторона - може містити велику кількість різних зразків робіт і створювати ситуацію, коли лише педагог бере відповідальність за його наповнення.

Демонстраційне портфоліо (учнівське портфоліо): містить лише найкращі роботи учня, які обираються учнем. Такий вид портфоліо є досить сильною мотивацією для дитини виконувати роботи, що демонструють її найкращі здібності. Слабкою стороною демонстраційного портфоліо є те, що у більшості випадків воно може не відображати щоденну діяльність дитини.

Портфоліо вчителя – контрольні (тестові) завдання і зразки робіт, вибрані учителем. Містить продукти навчальної діяльності, які засвідчують її динаміку, а не лише абсолютні оцінки.

Можливі розділи портфоліо: «Досягнення учня у навчанні» «Соціальна компетентність учня», «Суспільна робота учня», «Творчі роботи».

Робота над портфоліо допомагає не лише відстежувати динаміку формування навичок учня, але й створює засади для саморефлексії навчальної діяльності. Спільний добір робіт фахівцем та учнем дозволяє формувати у дитини з ООП навички аналізу, уміння формулювати свої вподобання, аргументувати та робити вибір. Активна участь дитини у складанні портфоліо породжує ситуацію успіху, призводить до підвищення самооцінки і впевненості у власних силах.

Для оцінювання навчальних досягнень учнів із ООП може знадобитись адаптація оцінювання, яка дозволить учневі взяти участь в перевірочному заході та виявити свої знання та уміння. Адаптація оцінювання може виявитись корисною не для всіх учнів, але якщо її проводити, то:

1. Обов'язково брати за основу ІПР учня та ті завдання, які зафіксовані в його індивідуальному навчальному плані.
2. Готувати адаптацію завчасно, виходячи з потреб учня.

3. Обирати лише ті способи адаптації, які не заважають основній меті та змісту завдання.

4. Дати учню з ООП змогу попрактикуватись за потреби.

Оцінювання результатів навчання та особистих досягнень учнів 1-3 класів (НУШ) з порушеннями інтелектуального розвитку у початковій школі має формувальний характер, здійснюється вербально, на суб'єкт-суб'єктивних засадах, що передбачає активне залучення учнів до самоконтролю і самооцінювання. Здійснення формувального оцінювання орієнтує вчителя на спостереження за навчальним поступом кожного учня. Воно розпочинається з перших днів навчання у школі і триває постійно.

Орієнтирами для здійснення формувального оцінювання є вимоги до результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи, визначені Державним стандартом початкової освіти та очікуваними результатами, зазначеними в типових освітніх програмах для навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. При цьому особливості дитини можуть впливати на темп та характер навчання, вибір доцільних методів та форм навчання, внаслідок чого вона може досягати вказаних результатів.

Вимоги до очікуваних результатів навчання та компетентностей учнів використовуються для:

- організації постійного спостереження за динамікою формування певних навчальних дій, що співвідносяться з очікуваними результатами, та особистим розвитком учня;
- обговорення навчального поступу з учнями та їхніми батьками або особами, які їх замінюють;
- формувального (поточного) та завершального (підсумкового) оцінювання.

Завершальне (підсумкове) оцінювання результатів навчання має місце лише в кінці навчального року і проводиться з метою визначення освітніх завдань для реалізації індивідуального підходу до дитини в процесі подальшого навчання.

Форми і види перевірок для проведення завершального оцінювання учитель обирає самостійно з урахуванням особливостей учнів класу.

Формувальному оцінюванню підлягає процес навчання учня, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату.

Метою такого оцінювання є:

- формування у дитини впевненості в собі, в своїх можливостях; відзначення будь-якого успіху;
- акцентування уваги на сильних сторонах, а не на помилках;
- діагностування досягнення на кожному з етапів навчання; адаптування освітнього процесу до здатностей дитини;
- виявлення проблем і вчасне запобігання їх нагромадженню;
- стимулювання бажання вчитися та прагнути максимально можливих результатів; запобігання побоюванням помилитися.

Формувальне оцінювання має мотивувати і надихати дитину на навчальну діяльність, вияв власних здобутків та сприяти формуванню навичок застосування знань і умінь при виконанні практико-орієнтованих завдань.

Невід'ємним складником оцінювальної діяльності є вироблення в учнів здатності оцінювати (під керівництвом педагога) власний прогрес. Для організації самоконтролю можна (на розсуд педагогів) використовувати різноманітні листки оцінювання, оформлені у цікавий для дітей спосіб. Здійснення зворотного зв'язку з учнями в процесі оцінювання кожної виконаної роботи має орієнтувати їх на успіх, підтримувати й надихати на саморозвиток і вдосконалення. Таким чином виявляється формувальний характер контролю та оцінювання особистісного розвитку учнів та хід набуття ними навчального досвіду і компетентностей. (Додаток 3)

Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей. Вчитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроків «заняття». Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання з'ясувати, на якому рівні вона досягнута.

2. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.

Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів освітнього процесу, та сприяє позитивному ставленню до самого процесу. Критерії оцінювання для поточного оцінювання мають описувати те, що заявлено в навчальних цілях. Учні слід ознайомити із ними до початку виконання завдання. Чим конкретніше сформульовані критерії оцінювання, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

3. Забезпечення активної участі учнів у процесі оцінювання.

Створення ефективного зворотного зв'язку, який має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним. У процесі оцінювання важливо не протиставляти дітей одне одному. Стимулюючим має бути порівняння роботи (відповіді, дії тощо) з тим, як працювала дитина раніше. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень дитини. Складнощі у навчанні необхідно обговорювати з учнем індивідуально, аби не створювати ситуацію колективної зневаги до дитини.

Водночас, під керівництвом та допомогою вчителя, доцільно залучати дітей до взаємооцінювання (враховуючи пізнавальні можливості учнів), при цьому формувати вміння коректно висловлювати думку про результат роботи однокласника, давати поради щодо його покращення. Це активізує навчання, сприяє розвитку критичного мислення, формуванню адекватного ставлення до зауважень, рекомендацій, зміцнює товариську та відчуття значимості кожного в колективі.

4. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).

У процесі навчання учнів початкових класів важливе значення має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися

тільки наприкінці молодшого шкільного віку. Слід зазначити, що здатність до персональної рефлексії у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями є достатньо обмежена, але можливості її розвитку актуалізуються під час роботи в групі. Умовою розвитку рефлексії в цьому віці є включення дитини у взаємодію з наступним відтворенням фактичних актів дій та комунікацій в контексті особистісного та спільного значення. Таким чином закладаються основи для самоспостереження і спостереження, які виводяться на рефлексивний рівень у майбутньому. Спонукають до рефлексії запитання: «Що нового дізнався на уроці?», «Що привернуло твою увагу?», «Ти активно працював на уроці?», «Що тобі найбільше сподобалось?».

5. Коригування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Формувальне оцінювання дає можливість вчителю, відстежуючи рух дитини до навчальних цілей, здійснити коригування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомити відповідальність за своє навчання. Оцінка діяльності учнів має бути позитивною. У випадку невдач або непосильної одноманітної роботи для конкретного учня доцільно запропонувати йому легше завдання, аби оцінити й підтримати зусилля. Інші компоненти формувального оцінювання такі як: конкретний аналіз допущених учнем помилок і труднощів, що постали перед ним, та конкретні вказівки про те, як покращити досягнутий результат, не є предметом розгляду у першому, другому класах, але стають актуальними на подальших навчальних етапах у початковій школі. Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням портфоліо, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через твердження «Я знаю», «Я вмію» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до **самооцінювання**, поступово збільшується відповідальність за власне навчання. (Додаток 3).

Кожен учень має власний стиль і темп навчання. Тому важливо усвідомлювати, що оцінювання учня вчителем не повинно стати причиною зниження самооцінки молодшого школяра, що неминуче позначається на його

навчальній мотивації й успішності. Під час організації навчання взагалі і оцінювання в початкових класах зокрема, важливо створювати для учнів ситуацію успіху. Навіть невеличке досягнення надихає дітей. А вчитель, звичайно, завжди може знайти можливість запропонувати таку ситуацію, дати таке завдання, щоб навіть найслабший учень міг вирізнитися з кращого боку; дуже важливо похвалою відмітити навіть ледь помітне просування уперед: «Добре! Ти виконав завдання сьогодні набагато краще».

Діти дуже чутливі до оцінювання їх дорослими. Молодші школярі мають характерну особливість сприймати оцінку за виконання якогось завдання як оцінювання себе, а тому негативну оцінку вони розуміють як вияв негативного ставлення з боку вчителя.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи як «стартового майданчика» для того, щоб задати індивідуальну траєкторію особистості не тільки в навчальній діяльності, а й в особистісному розвитку, вчителю слід використовувати формувальне оцінювання, яке на етапі початкових класів має включати два обов'язкових компоненти:

- 1) доброзичливе ставлення до учня як до особистості;
- 2) позитивне ставлення до зусиль учнів, спрямованих на розв'язання задач (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

Облік результатів завершального (підсумкового) оцінювання, що здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня-учениці, фіксується учителем у свідоцтві досягнень. (Додаток 5)

Свідоцтво досягнень має бути зрозумілим документом для батьків дитини або осіб, які їх замінюють, що дає розгорнуте уявлення про навчальний поступ дитини в школі під час навчального року.

Запропонований зразок свідоцтва досягнень учнів початкової школи складається з двох частин: перша частина – характеристика особистих досягнень учнів, заповнюється у жовтні, як проміжний, та у травні як підсумковий звіт, із метою фіксування навчального поступу, у якому оцінюється

активність дитини, самостійна робота на уроці, співпраця з іншими учнями тощо. Друга частина складається з оцінювання предметних компетентностей. Заповнюється тільки у травні. Для оцінювання учнів пропонується рівнева система: «має значні успіхи», «демонструє помітний прогрес», «досягає результату з допомогою вчителя», «потребує значної уваги і постійної допомоги вчителя».

Учителі, які викладають навчальні предмети в початковій школі, дають характеристику предметних компетентностей учня за рівневою системою. У першому-третьому класах оцінювання має описовий характер як рівня навчання, старанності та соціальної поведінки, так і предметів та освітнього процесу в цілому, але не результату.

При заповненні свідоцтва досягнень пропонується відмічати визначення рівня у довільній формі (графічні знаки). Учитель роздруковує два екземпляри свідоцтва. Батькам або особам, які їх замінюють, видають один екземпляр, другий залишається в закладі освіти і зберігається в особовій справі. За бажанням, батьки можуть залишити свій коментар у свідоцтві, для цього, зустрітись з учителем і написати свої побажання на екземплярі, що зберігається в школі.

Інформація про формувальне та підсумкове оцінювання результатів навчання учня є конфіденційною. Вона обговорюється лише під час індивідуальних зустрічей учителя з учнем/ученицею та його /її батьками, які беруть участь у розробленні індивідуальної траєкторії розвитку учня.

МОНІТОРИНГ УСПІШНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Інклюзія як процес виявлення та подолання бар'єрів для освіти дитини з особливими освітніми потребами пов'язана також із виявленням та подоланням труднощів у роботі педагогів. Постійний моніторинг успішності обраних педагогічних технологій, навчальних підходів та інших елементів освітньої діяльності є невід'ємною частиною інклюзивної освіти.

Інструктивно-методичним листом «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання» (Лист МОН від 18.05.2012 №1/9–384) рекомендовано перегляд Індивідуальної програми розвитку з метою її коригування щонайменше двічі на рік, а за потреби – частіше. Підставою для перегляду індивідуальної програми розвитку є:

- значні труднощі в реалізації поставлених в ІПР завдань;
 - випередження дитиною очікуваного темпу реалізації поставлених в ІПР завдань;
 - відсутність очікуваних результатів запровадження обраних адаптацій;
 - зміни в стані здоров'я дитини, що призводять до виникнення освітніх потреб, не врахованих раніше;
 - труднощі в організації поведінки дитини в освітньому процесі;
 - труднощі в адаптації дитини в шкільному колективі тощо.
- Для розв'язання труднощів, що виникають у процесі реалізації ІПР передбачено планові та позапланові засідання Команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (Команда супроводу), яка діє за Положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами конкретного освітнього закладу. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами затверджене наказом МОН від 08.06.2018 №609. (Додаток 7) Воно визначає, що Команда супроводу може залучати, крім адміністрації закладу, педагогів-предметників, асистента вчителя, практичного психолога та соціального педагога до свого складу медичного працівника закладу освіти, лікаря, асистента дитини, фахівця інклюзивно-ресурсного центру, спеціалістів системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо. Результатом засідання Команди супроводу є рішення про затвердження ІПР, або внесення змін до ІПР, про запровадження адаптацій навчальних матеріалів та підходів або здійснення модифікації навчального матеріалу, запровадження індивідуального розкладу відвідування класу учнем з ООП та інші заходи, спрямовані на створення належних умов для інтеграції

учня з ООП в освітнє середовище. Команда супроводу може самостійно обирати форму проведення засідань щодо поставленої мети.

СПІЛЬНЕ ВИКЛАДАННЯ – ОПТИМАЛЬНИЙ СТИЛЬ ПОБУДОВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН У ЗАКЛАДІ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

«Ти можеш!» - повинен нагадувати вчитель.

«Він може!» – повинен нагадувати колектив.

«Я можу!» - повинен повірити в себе учень»

В. Шаталов

Практика впровадження інклюзії в навчально-виховних закладах показала необхідність налагодження спільного викладання педагогічних працівників для позитивної динаміки розвитку дітей з особливими освітніми потребами. «Нова українська школа» характеризує спільне викладання як ретельно сплановану роботу з асистентом вчителя, яка забезпечить не лише кращу якість викладання, а й сприятиме професійному розвитку педагога. Діяльність асистента вчителя розглядається у площині командної взаємодії, наголошуючи на тому, що ефективність організації інклюзивного навчання значною мірою буде залежати від ступеню взаємодії асистента вчителя з вчителем класу та правильного розподілу обов'язків у межах їхньої компетенції.

Спільне викладання – це така організація навчання у класі, коли спеціалісти (вчитель та спеціальний педагог чи асистент вчителя) разом здійснюють викладання в єдиному фізичному просторі (класі), у різноманітній за складом групі учнів, серед яких є діти з особливими освітніми потребами. Цей спосіб викладання використовується як для задоволення потреб окремих учнів, так і для покращення ефективності викладання в цілому для всіх школярів.

Основні моделі спільного викладання

Консультування	Наставництво	Співпраця
У контексті даної моделі вчитель може виступати консультантом асистента у питаннях адаптації чи модифікації тих чи інших навчальних завдань.	Вчитель та асистент активно спілкуються, діляться спостереженнями за учнями, підвищують знання один одного у тих питаннях, де вони є компетентними.	В моделі співробітництва передбачається розподіл обов'язків між вчителем та його асистентом. Ця модель по праву вважається однією з найбільш ефективних.

В опорному закладі Демидівський ліцей створені інклюзивні класи для дітей з особливими освітніми потребами. Педагоги у своїй практичній діяльності використовують спільне викладання для отримання здобувачами освіти якісних знань, їх соціалізації в освітнє середовище, налагодження соціальних контактів з однолітками, батьками, педагогами та суспільством в цілому.

Основними компонентами ефективної практики спільного викладання є:

- Спільні узгоджені цілі. Визначення навчальних цілей під час планування та їх узгодження є однією з важливих умов успішного спільного викладання.
- Спільні цінності та переконання. Педагоги повинні мати не тільки спільне бачення «чого навчати», а і спільне розуміння процесу навчання учнів. Присутність двох педагогів забезпечує різні знання, навички та ресурси, що дає змогу самим учителям навчатись один в одного. Спільне розуміння процесів викладання й навчання є одним з результатів і необхідних компонентів практики спільного викладання.
- Рівноцінність учасників. Рівноцінність обох педагогів досягається тоді, коли кожний з них відчуває, що його/її знання та досвід цінуються. Повага до свого колеги є запорукою досягнення успіху у своїй діяльності.
- Спільне лідерство.
- Співпраця.

Основними характеристиками співпраці у процесі спільного викладання є: особиста взаємодія, позитивна взаємозалежність, міжособистісні навички, моніторинг прогресу та індивідуальна підзвітність.

Особиста взаємодія передбачає участь обох педагогів у процесі прийняття рішень. Рішення, які приймають педагоги, можуть стосуватись такого: як часто і коли вони зустрічатимуться, коли залучатимуть інших фахівців чи батьків тощо. Педагоги також мусять узгодити систему спілкування поза проведенням формальних зустрічей.

У своїй діяльності педагог та асистент перебувають у постійній особистій взаємодії: підтримують один одного під час вирішення поставлених задач та цілей, разом розробляють подальшу стратегію викладання у класі, виявляють труднощі та проблеми, шукають спільно шляхи їх вирішення, залучаючи до цього процесу батьків та інших фахівців. Як показала практика, особиста взаємодія – це необхідна умова для створення позитивного середовища у класі, де кожний учень відчуває себе прийнятим та рівним серед інших.

Позитивна взаємозалежність є основним аспектом співпраці при спільному викладанні, що базується на переконанні: жоден фахівець не може задовольнити різноманітні потреби в навчанні всіх учнів. Тому спільне викладання забезпечує обох педагогам можливість застосувати свої знання та досвід для якомога більшого врахування індивідуальних особливостей усіх учнів.

Під час уроку вчитель та асистент по чергово змінюють один одного у різних видах роботи з класом, тим самим показуючи дітям, що «непотрібних» людей не буває, кожний може проявити себе в тій чи іншій діяльності, знайти «своє місце» у житті.

Міжособистісні навички охоплюють вербальні та невербальні компоненти довіри, а також навички з вирішення проблемних ситуацій. Ці соціальні навички необхідні для досягнення розподілу лідерських функцій і забезпечення врахування потреб усіх дітей. Під час використання практики спільного викладання педагоги можуть з'ясувати, що їхні міжособистісні навички

знаходяться на різних рівнях розвитку, що залежить від попереднього навчання, досвіду та особистих стилів комунікації тощо. Тому ефективне спільне викладання передбачає взаємний зворотний зв'язок і заохочення один одного.

Взаємопідтримка, взаєморозуміння, емпатія є необхідними компонентами у діяльності вчителя та асистента, тому що без такої взаємодії не можливо налагодити взаємний зворотний зв'язок, який сприятиме формуванню довіри в дитячому колективі, прийнятті усіх рівними. На своєму власному прикладі, вчитель та асистент формують в дитячому колективі атмосферу співдружності з усіма учнями, вчать приймати інших такими як вони є, показують шляхи виходу із конфліктних ситуацій.

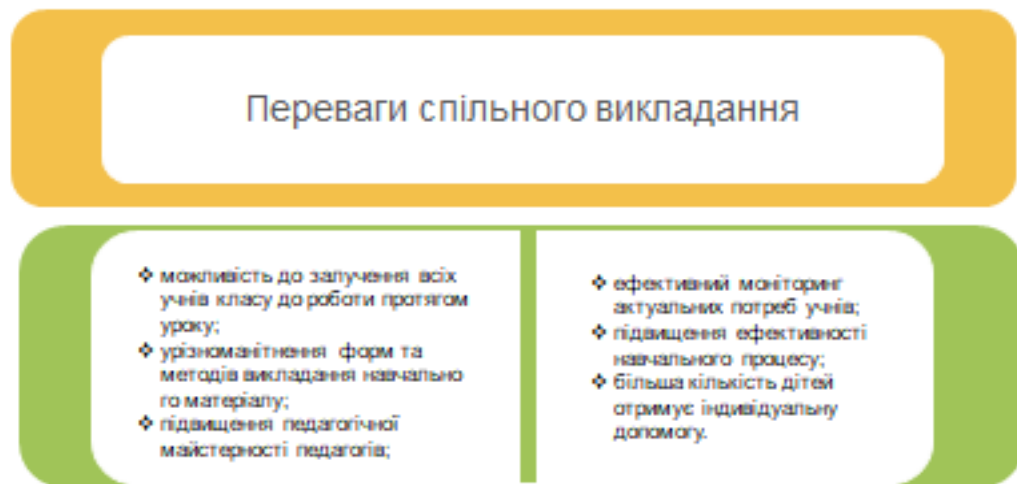
Моніторинг прогресу – це коротка рефлексія основних успіхів і викликів, які відбулись під час уроку. Педагоги разом обмірковують досягнення учнями навчальних цілей; ефективне використання комунікативних навичок учителів у процесі взаємного спілкування; здійснення необхідних пристосувань навчальних видів діяльності тощо.

Індивідуальна підзвітність – це форма визнання важливості дій кожного з педагогів.

Індивідуальна підзвітність передбачає час для оцінювання дій кожного з партнерів, що має на меті досягнення чотирьох цілей:

- 1) підсилення почуття значущості внеску кожного з педагогів;
- 2) забезпечення визнання внеску кожного з педагогів;
- 3) визначення необхідних змін у діях чи завданнях учителів;
- 4) визначення необхідної підтримки (наприклад, моделювання, наставництво, пошук додаткових ресурсів тощо).

Досягнення цих цілей безумовно веде до підвищення ефективності виконання своїх функцій, а також ефективності освітнього процесу в цілому.

Практика спільного викладання – це новий досвід для педагогів. Залучення додаткових спеціалістів, активізація взаємодії між дорослими та дітьми – усе це створює додаткові можливості для навчання і є хорошим стимулом для розвитку освітньої системи. Фактично, такий підхід дає змогу суттєво змінити погляд на організацію освітнього процесу з позиції «Що кожний з нас може зробити для НАШИХ дітей» на позицію «Що ми можемо зробити разом для ВСІХ наших дітей».

Виокремлюють три основні моделі спільного викладання:

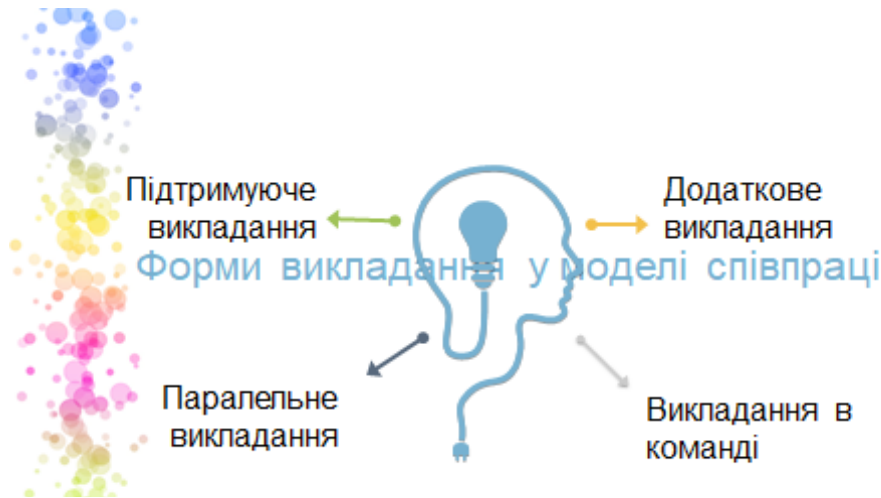
1. Модель консультування. У цій моделі педагог виступає консультантом у питаннях здійснення адаптації та модифікації навчальної програми, навчального середовища, формування навичок і розробки системи оцінювання.

2. Модель навчання. У моделі навчання асистент вчителя і вчитель-предметник по черзі «навчають» один одного в питаннях реалізації навчальної програми, використання тих чи інших методів викладання, форм і видів оцінювання, тобто в тих питаннях, в яких вони є експертами.

3. Модель співпраці (або роботи в команді) передбачає справедливий розподіл обов'язків у процесі планування, проведення та оцінювання уроку. Цій моделі дослідники рекомендують віддати перевагу, зокрема у зв'язку з її

дієвістю в контексті внеску обох учителів у процес розподілу завдань та обов'язків.

Модель співпраці передбачає такі форми спільного викладання:

- Підтримуюче викладання. Цей підхід також відомий як «один викладає, інший допомагає», або «ведучий і помічник». Така форма спільного викладання застосовується вчителями досить широко. Саме з цього простого підходу варто розпочинати процес спільного викладання, оскільки він не потребує багато часу для спільного планування.

- Паралельне викладання відбувається тоді, коли педагоги працюють одночасно з різними групами учнів в одному класі. Основною перевагою паралельного викладання є зменшення кількості учнів, з якими працює один учитель, що дає змогу індивідуалізувати навчальний процес і краще врахувати індивідуальні потреби окремих учнів.

- Додаткове викладання практикується тоді, коли треба, щоб один з педагогів підсилив якість викладання іншого педагога. Це може відбуватись, наприклад, коли один з педагогів ще раз повторює інформацію іншими словами (перефразовує), моделює необхідні навички тощо.

- Викладання в команді. Педагоги, які працюють як команда, планують урок таким чином, щоб забезпечити можливість проявити свої найкращі сторони. Основною характеристикою командної роботи є одночасне ведення уроку двома педагогами, які проводять урок по черзі, підтримуючи один одного.

За такої форми проведення спільного викладання учні бачать обох учителів як обізнаних і компетентних експертів. Також перевагами спільного викладання є:

- обмін методами викладання сприяє підвищенню рівня педагогічної майстерності обох вчителів;
- присутність на уроці двох спеціалістів означає, що більше дітей можуть отримати індивідуальну допомогу;
- «слабкі» учні, для яких надання спеціальних послуг не передбачається, можуть отримувати допомогу від асистента вчителя;
- у разі відсутності одного з педагогів запланований урок все одно відбудеться;
- асистент вчителя краще оволодіває матеріалом навчальних дисциплін і завдяки цьому може більш ефективно будувати свою роботу з учнями з особливими освітніми потребами;
- асистент вчителя збагачує свій методичний запас за рахунок спеціальних навчальних стратегій і в подальшому застосовує їх у самостійній роботі на інших уроках.

Командна співпраця

Отже, як свідчить практика спільного викладання, діти з особливими освітніми потребами краще соціалізуються в освітній простір, знаходять «своє» місце в класі, отримують необхідні знання та навички для подальшого життя, відчують себе прийнятими та бажаними у суспільстві. Для ефективної

реалізації викладання в команді вчителю та асистенту вчителя необхідно постійно самовдосконалюватися, впроваджувати у свою роботу інноваційні технології, співпрацювати з усіма необхідними спеціалістами та установами, бути позитивно налаштованими на результати своєї діяльності. Тільки при наявності спільних мотивацій, цілей та завдань можлива реалізація індивідуального плану розвитку дитини, її прогрес у навчанні та соціалізація в суспільстві.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя батьків, вчителів, суспільства в цілому. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої.

Вступаючи до школи, 85% дітей мають ті чи інші порушення соматичного та психічного характеру, зростає кількість дітей, які мають психоневрологічні захворювання. За даними моніторингового дослідження можна побачити, що з кожним роком кількість здорових дітей зменшується. Також дані показують, що з кожним роком зростає показник надлишку ваги. Це свідчить про недостатню культуру харчування підлітків та не правильний вибір батьками їжі для своїх дітей. Якщо в школі за раціональним харчуванням учнів слідкує адміністрація, робітники їдальні та медичний персонал, то вдома діти, зазвичай, не дотримуються правил раціонального харчування. Все це не може не хвилювати педагогів та медиків, тому що діти, приходячи до 1 класу, вже мають відхилення у здоров'ї. Тому головним завданням у діяльності педагогічних колективів навчальних закладів на сучасному етапі повинно бути збереження і зміцнення

здоров'я дітей, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у вчителів, учнів та їхніх батьків.

Виділяють три рівні здоров'я:

- біологічний – фізичне здоров'я, що передбачає вдосконалення саморегуляції організму, покращення процесів функціонування і, як результат, оптимальну адаптацію організму до умов побуту, праці, що змінюється, та впливу зовнішнього середовища.
- соціальний – здоров'я як міра соціальної активності людини, усвідомлення цінності життя.
- Психологічний – подолання хвороби.

Основні чинники, від яких залежить стан здоров'я людей.

- 10% - від рівня розвитку медобслуговування
- 20%- від спадковості
- 20% - від довкілля
- 50% - від способу життя

Здоровий спосіб життя – це система поведінки людини, що охоплює культуру руху, харчування, взаємини, повноцінне сімейне життя, творчу активність, високоморальне ставлення до довкілля, інших людей і від самих себе; це захоплення, любов до рідних, а також бажання творити добро.

Мета сучасної школи – підготовка дітей до життя. Кожен учень має отримати під час навчання знання, що знадобляться йому в майбутньому житті. Здійснення означеної мети можливе за умови запровадження технологій здоров'язберігаючої педагогіки. Учитель, володіючи сучасними педагогічними знаннями, при постійній взаємодії з учнями, їхніми батьками, медичними працівниками та шкільними психологом, соціальним педагогом планує й організовує свою діяльність з урахуванням пріоритетів збереження та зміцнення

здоров'я всіх суб'єктів педагогічного процесу. У своїй роботі він звертається до різноманітних педагогічних технологій.

У класифікації освітніх технологій останнім часом виокремилася нова група – здоров'язберігаючі технології. Поняття "здоров'язберігаючі технології" об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу з формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів.

Науковці під здоров'язберігаючими технологіями пропонують розуміти:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (без стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог);
- необхідний достатній та раціонально організований руховий режим.

Комплексна програма здоров'я, що запроваджується в дитячому колективі, має складатися з таких компонентів:

- валеологічна освіта;
- фізичне виховання;
- шкільна медична служба
- служба харчування;
- шкільна психологічна служба;
- соціальні служби;
- участь батьків та громадськості.

Здоров'язберігаючі заходи реалізують через:

- диспансеризацію учнів;
- "Дні здоров'я" та туристичні походи;
- шкільні спортивні свята;

- бесіди про здоров'я з учнями;
- бесіди про здоров'я з батьками;
- вітамінізацію;
- факультативи з проблем здоров'я та здорового способу життя;
- ведення листків здоров'я та стіннівок на оздоровчу тематику тощо.

Характерною ознакою новітнього часу є безперервна динаміка змін в економіці, політиці, науці. Більшість таких змін неможливо втілити в окремо визначеній школі, вони потребують втілення на державному рівні. Тому в просторі покращення якості освіти кожна школа змушена шукати свій шлях змін. Але, на нашу думку, головного питання нашого часу: як побудувати гуманну школу до учня з особливими потребами, завдання якої буде не тільки дати кожній дитині сучасні знання, а й зберегти та зміцнити її здоров'я? Нашою відповіддю на це питання стало створення класу з інклюзивним навчанням. Низка державних законодавчих актів допомогла запалити зелене світло інклюзивної освіти. Світлофор увімкнений, стартувати можна, ентузіасти є, але дороги ніхто не проклав. Тому цим займаються ті, хто першим прийняв і сформулював у своїй свідомості нову філософію позитивного ставлення до дітей з особливими потребами, забезпечив їм конституційні права і державні гарантії на якісну освіту для здійснення комплексної реабілітації й набуття побутових навичок у товаристві здорових однолітків. Звичайно, вирішення проблеми збереження здоров'я дітей та підлітків потребує великої уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Однак особливе місце та відповідальність з оздоровчої діяльності відводиться освітній системі, яка повинна й має всі можливості для того, щоб зробити освітній процес здоров'язберігаючим.

Важливою умовою проведення уроків в інклюзивному класі є застосування на заняттях здоров'язберігаючих технологій, що вимагає:

- урахування періодів працездатності учнів на уроках;

- урахування вікових і фізіологічних особливостей дітей;
- наявність емоційних розрядок на уроках;
- чергування видів діяльності;
- використання оздоровчо-фізкультурних пауз.

Першим кроком у цьому напрямку стало:

- вивчення особливостей дитини з освітніми потребами;
- підготовка педагогічного складу;
- співпраця з мамою дитини, щодо надання освітніх послуг;
- роз'яснювальна робота з батьківською і учнівською громадою класу;
- організація методичного супроводу класу з інклюзивним навчанням;
- забезпечення психологічного і медичного супроводу освіти;
- створення оптимальних умов для функціонування фізичної культури; забезпечення можливостей для впровадження сучасних інноваційних форм і методів роботи;
- створення інформаційно-комп'ютерного забезпечення оздоровчої системи;
- надання особливого значення освітньому процесу із курсу "Основи здоров'я";
- створення максимально можливих санітарно-гігієнічних умов, підготовка класної кімнати до особливостей кожної дитини;

Предмет «Фізична культура» дає можливість ознайомитися зі світом фізичної культури, здоровим способом життя, збагатити знання про свій організм, вивчити правила гігієни та загартовування, режим дня. Фізичне виховання здійснюється у різних формах:

- уроки фізкультури;

- фізкультхвилинки;
- позакласні виховні заходи, де враховуються рухомі можливості дитини;
- ритмічна гімнастика;
- «веселі перерви».

З урахуванням компонентів і змісту навчального матеріалу в «Програмі з фізичного виховання» представлені такі основні рухи, як ходьба і біг. Ці основні сукупності узгоджених рухів у житті людини відіграють важливу загальнофізичну і прикладну роль. Вони належать до циклічних видів руху. Завдання вчителя, щоб позбутися неправильної постанови стопи, пружинистої ходьби, поступово формувати легку невимушену ходу з правильною координацією рухів рук і ніг.

Велику роль відіграє проведення фізкультхвилинки з музичним супроводом та монтажем виконання комплексу на відео із умонтовуванням мультиплікації. Ця форма має багато переваг порівняно з традиційною:

- не потрібно постійно докладно пояснювати кожну вправу;
- є можливість застосовувати індивідуальний підхід, бо діти можуть не тільки чути, а й бачити вправи;
- дитині надається корекційна допомога;
- дібраний до кожної вправи музичний супровід задає темп виконання;
- умонтування анімації в показ вправ дає змогу зосередити увагу, допомагає дітям краще уявити той чи інший образ.

Постійно проводяться оздоровчі динамічні паузи, які допомагають поновити розумову працездатність.

Модель комфортного освітнього середовища з використанням технології реабілітації працездатності школяра реалізується шляхом оптимізації і гуманізації навчального процесу, які можливі через:

- застосування різнорівневого навчання;
- глибоку диференціацію та індивідуалізацію навчання;
- широке використання сучасних педтехнологій;
- інтерактивне навчання;
- створення фізичного, фізіологічного, психічного, соціального комфорту для учнів;
- настанови вчительського колективу на створення відносин "учитель-учень" за формулою "суб'єкт-суб'єкт".
- Забезпечення позитивної мотивації навчання шляхом створення можливості успіху для кожного учня;
- розумне зменшення обсягу домашніх завдань із метою запобігання перевантаження учнів.

Для збереження здоров'я учнів велике значення має організація раціонального харчування. У школі надається збалансоване харчування для школярів, яке відповідає дієтичним вимогам і фізіологічним потребам дітей і підлітків.

При створенні раціону харчування для учнів слід дотримуватися збалансування енергетичної цінності вмісту білків, жирів і вуглеводів. Щодня проводиться аналіз меню. Строго виконуються всі необхідні умови санітарного контролю. Для активізації захисних функцій організму проводиться вітамінізація.

Для збереження здоров'я важливу роль відіграє дотримання санітарно-гігієнічних умов:

- режим вологого прибирання;
- створення куточку гігієни (місця для миття рук);

- естетичне оформлення інтер'єру школи, в якому гармонійно використовуються здоров'язберігаючі аспекти:
- а) озеленення (вибір квіткових композицій, рослин, які мають терапевтичний ефект);
 - б) кольорова гама, яка підтримує позитивний психоемоційний фон;
 - в) створення умов для провітрювання класів та коридорів.

Школа за умовами навчання відповідає санітарним нормам: освітлювання, розміри меблів, поліграфічні параметри підручників та наочних посібників тощо, тобто у всьому, що підлягає нормуванню.

З метою екологічного виховання робота в інклюзивному класі проводиться в таких напрямках: вікторини, походи, екскурсії, ігри та турніри юних екологів.

Робота соціально-психологічної служби школи спрямована на формування здорового способу життя, її завдання:

- вивчити, як конкретна дитина пізнає і сприймає складний світ знань, соціальних відносин, інших людей і ставлень конкретного школяра;
- як відбувається становлення його індивідуальності.

Види оздоровчої діяльності на уроках та у виховній роботі інклюзивного навчання:

Дихальна гімнастика та фізкультхвилинка. Оздоровчі хвилинки під час уроків та виховних заходів повинні комбінувати в собі фізичні вправи для осанки, вправи для очей, рук, шиї, ніг. Фізичні вправи краще проводити під музичний супровід. Цей прийом допомагає зняти втомленість, відновити рівновагу учнів. Такі вправи можна досить успішно надавати проводити самим учням або поєднувати з елементами ігор. Наприклад: зараз похиляться вперед ті, у кого день народження взимку та весною, теж саме зроблять всі, хто

народився влітку та восени. А тепер піднімуться ті, хто сьогодні прийшов до школи.

Пальчикова гімнастика. Ще у II тисячолітті до нашої ери китайські мудреці знали, що існує взаємозв'язок між рухами пальців, кисті та розвитком мислення. Це підтверджують дослідження фізіологів. У роботах В.М. Бехтерева є висновки про те, що маніпуляції рук впливають на функціонування центральної нервової системи, розвиток мовлення. Прості рухи кистей допомагають зняти загальну напругу, а також власне з рук, розслаблюють губи, що сприяє покращенню вимови звуків, розвитку мовлення дитини. Дослідження М.М. Кольцової свідчать, що кожен із пальців руки має своє представництво у корі великих півкуль головного мозку.

Таким чином, мовлення перебуває у прямій залежності від розвитку дрібної моторики руки.

Звукова гімнастика. Звуковою гімнастикою називають проголошення різних звуків, строго певним способом. Такі вправи дуже корисні для всіх дітей. При вимові цих самих спеціальних звуків, голосові зв'язки починають вібрувати і ця вібрація спочатку передається на дихальні шляхи і легені, а від них уже на грудну клітку. За допомогою такої вібрації відбувається розслаблення спазмованих бронхів і бронхіоли, особливо корисна звукова гімнастика при захворюваннях дихальних шляхів, які супроводжуються спазмами, це такі недуги, як бронхіальна астма та астматичний бронхіт.

Чим сильніше сила повітряного струменя, яка виникає, при вимові різних звуків, тим сильніше сила вібрації. Звукова гімнастика повинна робитися за суворо визначеними правилами, в залежності від мети, поставленої перед нею. При різних захворюваннях дихальних шляхів і звуки треба вимовляти по-різному, наприклад, при астматичному бронхіті та бронхіальній астмі — шиплячі звуки, дзвінки та глухі вимовляються голосно і енергійно, а при хронічному бронхіті — все ті ж звуки, але їх звучання повинне стати м'яким, тихим (можна вимовляти їх навіть пошепки), заспокійливим тоном. Дихальні

вправи у поєднанні з вимовлянням звуків підвищують емоційний тонус усього організму дитини.

Психогімнастика. Завданням "психогімнастики" є збереження психічного здоров'я, запобігання емоційним розладам у дитини через зняття психічного напруження, розвиток кращого розуміння себе та інших, створення можливостей для самовираження особистості. Більшість психогімнастичних завдань побудовані на імітації певних почуттів та емоційних станів людини. Решта передбачає відтворення дітьми дій та вчинків уявних героїв. У таких іграх діти тренують свою увагу, пам'ять, спостережливість, витримку, а також вчаться розуміти людські емоції та контролювати їх. Такі вправи можуть проводитися у вигляді ігор, де потрібно зобразити певні емоції, або продемонструвати певний емоційний стан (пантоміма).

Одним із напрямків роботи ціннісного ставлення до свого фізичного "Я" — є вміння мати високу працездатність, функціональну спроможність, здатність відновлювати силу після фізичного навантаження та емоційного навантаження. Особливої уваги в цьому напрямку заслуговує робота І. Пола "Гімнастика мозку". Гімнастика мозку являє собою прості рухи і вправи, що приносять задоволення, вони допомагають вихованцям будь-якого віку розкривати ті можливості, які закладені в нашому тілі. Кілька хвилин (5-7 хвилин) занять дають високу розумову енергію. Дуже ефективною є вправа «Гаки» (Додаток 8), яка допоможе навчитися учням заспокоюватися після нервового збудження.

Одним із складових здоров'я є і **творчість**. Тому, що саме творчий підхід до вирішення будь-яких життєвих проблем, завдань робить людину здоровою.

Арт-техніка. В основі арт-техніки лежить творча діяльність, у першу чергу малювання. Творчий розвиток є не тільки головним терапевтичним механізмом, саме він допомагає виховувати здорову особистість. За допомогою арт-техніки дитина має можливість виразити свої переживання, почуття, відношення. Крім того, творча діяльність допомагає зняти напруження, сприяє підвищенню дитячої самооцінки, впевненості у власних силах, та взагалі розвиває творчі

здібності. Основна задача таких технік не в тому, щоб навчити дітей малювати. Головна мета – це духовний розвиток, самопізнання людини через творчість та покращення адаптації школярів. Творчі здібності вчитель розвиває на уроках праці та малювання, але сьогодні викладання цих предметів повинно бути ґрунтоване саме на таких методиках арт-техніки. Що стосується видів арт-педагогічних технік, що їх можна запропонувати школярам, то тут можливості вчителя необмежені – від малювання, аплікації чи ліплення до колажування, виготовлення ляльок (рукавичок, маріонеток, оберегів), інсценізацій (драматизацій) та інсталяцій.

Казкотерапія. Одним з видів проведення виховної роботи з впровадження здоров'язбережувальних технологій є казкотерапія, головна спрямованість якої збереження психічної, духовної та соціальної складових здоров'я, маючи на меті формування Я-концепції особистості, усвідомлення нею своєї значимості та відчуття гармонії із навколишнім світом, що позитивно впливає на загальний розвиток дитини.

Казкотерапія — це лікування казками. Знання з давніх-давен передавалися через історії, казки, легенди, міфи. Через ці твори ми пізнаємо себе, вивчаємо навколишній світ, і вони, безперечно, лікують. Групова діяльність на уроках «Казкотерапії» сприяє підвищенню успішності учнів класу, вирішує багато виховних і розвивальних задач. Кооперативно-групова робота використовується на годинах спілкування або уроках літератури з елементами казкотерапії, під час складання плану оповідання чи казки, презентації до тексту. Іншими словами, вона розглядає й тримає під контролем процес та результат включення дитини з особливими освітніми потребами у соціальні відносини. У процесі соціалізації учень стає особистістю та отримує необхідні для життя серед людей знання, вміння, навички, тобто значимість спілкуватися та взаємодіяти з іншими людьми.

Розвиток дитини неможливо зрозуміти окремо від родини, соціальної групи та культури. У цьому процесі спостерігають три фази: адаптація – активне

засвоєння існуючих норм; індивідуалізація – пошук засобів щодо прояву своєї особистості; інтеграція – поєднання групових та індивідуальних потреб.

Співпраця педагогів з медичними установами, знаходження оптимальних рішень у цьому напрямку допомагає оптимізувати роботу щодо впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій в навчально-виховний процес, зробити її більш ефективною.

Формування ціннісної мотивації дитини до здорового способу життя, виховання здорової людини – процес досить складний і суперечливий. На нього впливають умови розвитку держави, громадська думка, тобто найчастіше ті чинники, що не залежать від школи. Орієнтація і стан сімейного виховання не завжди допомагають нам у цій роботі. Збільшення кількості проблемних родин, зайнятість батьків, звідси – несумлінне виконання виховних функцій. До того ж, за результатами соціологічних досліджень, багато дітей саме в родині здобувають перший негативний життєвий досвід. Тому слід не один рік працювати над тим, щоб кожна дитина усвідомила той факт, що стан здоров'я і творчих можливостей людини майже на 70 % залежить від неї самої, від рівня і стилю її життя, від її власної культури здоров'я і тільки на 30% - від чинників зовнішнього середовища, а також те, що здоров'я є основною життєвою цінністю людини.

Звичайно, вирішення проблеми збереження здоров'я дітей та підлітків потребує спільної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Однак особливе місце та відповідальність з оздоровчій діяльності відводиться освітній системі, яка повинна й має всі можливості для того, щоб зробити цей процес здоров'язберігаючим, і в цьому випадку мова йде вже не просто про стан здоров'я здобувачів освіти, а про майбутнє України.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗМІСТУ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ ОСОБЛИВІ ПОТРЕБИ

*«Колись і сліпота, і глухота, і розумова відсталість
будуть подолані медично і біологічно,
але ще раніше вони будуть здоланні педагогічно».*

Л.С.Виготський

Особливим завданням освітніх закладів є корекція розвитку дітей. Під корекцією розуміють спеціально організований психолого-педагогічний процес, спрямований на послаблення, подолання недоліків розвитку, запобігання їм та сприяння розвитку якнайбільшого наближення до норми.

З огляду на наведене визначення, корекція тісно пов'язана з поняттям розвитку дитини взагалі, а тому у системі спеціальної освіти розглядається як корекційно-розвиткова робота.

Корекційно-розвиткова робота – здійснення комплексу заходів психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання та виховання. Ця робота спрямована на корекцію порушень психічного розвитку дитини, шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, особистості дитини і т.п. Зміст корекційно-розвиткової роботи визначається з урахуванням особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами, мети, завдань та напрямів такої роботи.

Досягнення мети корекційного впливу забезпечують усі складові педагогічного процесу — організація, зміст, методика. Проте особливості корекційно-розвиткового впливу визначаються не стільки закономірностями засвоєння навчального матеріалу, скільки його метою, визначеною відповідно до предмета корекції, його сутності, психологічних закономірностей впливу на нього. Саме від предмета корекції, тобто від того, що необхідно виправляти та розвивати в дитини, залежить постановка мети, пошук спеціальних шляхів організації педагогічного процесу, добір відповідних методичних засобів та змісту навчання, визначення показників його результативності.

Таким чином, корекційно-розвивальну роботу забезпечують такі компоненти педагогічного процесу: **цільовий, організаційний, змістовий, методичний, результативний**. Опора в процесі навчання на ці компоненти розглядається як умова досягнення мети корекційно-розвивального впливу. Розглянемо специфіку корекційної спрямованості ланок педагогічного процесу, зокрема спеціального навчання. Організація корекційно-розвиткового навчання у вузькому її розумінні передбачає підготовку та створення умов, потрібних не лише для роботи над засвоєнням учнями програмного матеріалу, а й для подолання в них недоліків розвитку відповідно до попередньо поставленої спеціальної мети заняття і предмета корекції (проблема мовлення чи навчально-практичної діяльності, інтелекту, особистості тощо). Організація корекційного навчання тут розглядається у вузькому й конкретному розумінні, передусім як форми організації на відміну від організації як побудови цілісного педагогічного процесу («спеціальна організація педагогічного процесу»), від визначення оптимальної її форми (індивідуальна, групова, фронтальна — залежно від того, які особливі освітні потреби коригуються: характерні для всієї категорії дітей, для певної групи чи конкретної особи), типу і структури заняття (урок, екскурсія) до забезпечення учнів необхідними матеріалами, інструментами тощо. Особливе значення для проведення корекційної роботи має цілеспрямований добір змісту навчання та використання його можливостей. (Додаток 14)

Виправлення вад дитини та її навчання можуть здійснюватись на одному й тому самому програмному матеріалі. Проте не будь-який навчальний матеріал має корекційне значення і сприяє становленню певної складової розвитку. Зміст навчання повинен забезпечувати досягнення освітньої мети, враховувати особливості його засвоєння певною категорією дітей з особливими освітніми потребами та уможливлювати в процесі навчання проведення корекційно-розвивальної роботи. Якщо на уроці математики ставиться мета сформулювати в дитини певну розумову дію, наприклад, узагальнення за спільною ознакою, то зміст навчання має містити матеріал для такої роботи, а розв'язання

відповідної арифметичної задачі має ставити дитину в ситуацію необхідності виконувати дію узагальнення.

Досягнення корекційної мети передбачає і визначення відповідної до предмета корекції методики впливу (методи, засоби, прийоми, умови тощо). Саме методиці надається провідна роль у проведенні корекційно-розвивальної роботи. Методика корекційно-спрямованого навчання — це методика не засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених навчальною програмою, змістом навчання, а методика корекції та розвитку певної складової психофізичного розвитку дитини.

Постановка й досягнення мети відповідно до визначеного предмета корекційного впливу вимагають передбачати й корекційні ефекти як специфічні, вагомі її компоненти, тобто обирати показники результативності роботи з дитиною, проведеної засобами організації, змісту, методики. Якщо показником ефективності навчання є засвоєння учнем знань і способів дій, намічених навчальними програмами, то ефективність корекції вимірюється за параметрами, що свідчать про його розвиток. Найбільш загальними показниками розвитку є становлення в дитини діяльності (ігрової, навчальної, трудової), всіх її структурних компонентів, набуття таких характеристик діяльності, як її усвідомленість та довільність, загальнонавчальних та загальнотрудових умінь, розвиток чи сформованість визначених як предмет впливу складових психофізичного розвитку. Розглядаючи відмінність показників ефективності навчального та корекційного процесів, слід враховувати і різний термін їх досягнення. Зазначимо, що опанування учнями знань, умінь і навичок відбувається набагато швидше, ніж становлення в них певних психічних надбань.

Таким чином корекційно-розвивальні програми, що забезпечують реалізацію цієї форми педагогічного впливу на дитину в системі освіти було розроблено відповідно до системного, діяльнісного, компетентнісного та особистісного підходів з домінантністю корекційно-розвивального характеру використання основних положень цих підходів. Можна з впевненістю сказати,

що ці програми максимально зорієнтовані на засади міждисциплінарного підходу та міждисциплінарних зв'язків як першооснов до реалізації програм розвитку компенсаторних зон цих дітей та корекцію його порушених зон.

Основними принципами розроблення змістової та технологічної складових програм є:

- принцип мінімальних та максимальних досягнень розвитку;
- принцип індивідуалізації розвитку;
- принципи складності, первинної структури дефекту;
- збереження диференціації за принципом компетенцій;
- принципи доступності та достатності.

Особливого значення має врахування при розробленні змісту програм:

- диференціація за нозологічним принципом;
- уникнення та відсутність дублювання навчального змісту;
- підсилення ефективності навчання та виховання в освітній зоні розвитку дитини;
- інтеграція змісту і технологій розвитку, корекції, реабілітації та компенсації.

Основним інноваційним здобутком корекційних програм є представлення алгоритму їх розроблення та можливість його адаптації в будь-якому корекційно-розвивальному контексті.

Заняття корекційно-розвиткової роботи для дітей з особливими освітніми потребами «Корекція розвитку» розробляються, як правило, на основі Державного стандарту початкової та базової середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Організація їх змісту передбачає цілеспрямований вплив на розвиток когнітивної сфери здобувачів освіти з метою формування пізнавальної діяльності, наочно-образного та словесно-логічного мислення, вольових дій, відповідно до вікових та психологічних особливостей розвитку.

Заняття можуть бути складені відповідно до Програми з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4, 5-9-класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми

потребами (відповідно до нозологій), рекомендовані Міністерством освіти і науки України, Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України затвердженої наказом МОН України від 29.04.2016 № 476 та з урахуванням особливих освітніх потреб дитини.(Додаток 9,10)

Організації корекційно-розвиткових занять має передувати ознайомлення педагога, психолога з психолого-педагогічними висновками ІРЦ стосовно кожної дитини, яка буде залучатися до занять. Корекційно-розвиткові заняття з дітьми проводяться в групі та індивідуально. В процесі психокорекційної роботи важливо враховувати індивідуально-типологічні особливості кожної дитини, а сам процес корекції має проводитися в межах діяльності, доступної для дитини (ігрова, навчальна тощо). План заняття складається на основі орієнтовного календарно-тематичного планування, яке педагог, психолог розробляє керуючись програмою корекційно-розвиткових занять «Корекція розвитку». *Мета та завдання заняття* може охоплювати декілька напрямків, наприклад, - формування знань про властивості предметів та їх розташування у просторі (формування знань про колір); розвиток логічного мислення (уміння знаходити однакові ознаки предметів); розвиток довільної уваги, тощо.

Зміст заняття може охоплювати один напрямок, наприклад, - розвиток логічного мислення; формування уявлення: «що можна зробити», «як зробити», «як використати»; спостереження за змінами у конструкції тощо.

Індивідуальні заняття проводяться з дітьми, які потребують виконання більшої кількості вправ із застосуванням різних мір допомоги.

Уся корекційно-розвиткова робота повинна ґрунтуватися на принципах корекційної педагогіки та розумінні першопричини відхилень у психічному розвитку цих дітей. Якщо правильно організувати підхід до кожної дитини, такі діти здатні на значний прогрес у знаннях, уміннях і навичках. Позитивна динаміка дає можливість дітям нормально адаптуватися в суспільстві.

КОНСТРУКТОР LEGO – НЕЗАМІННИЙ ПОМІЧНИК В ОСВІТНІЙ ТА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ

З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Конструктори LEGO на сьогодні є незамінним матеріалом для занять дітей з особливими освітніми потребами. Технологія ЛЕГО цікава тим, що поєднує в собі елементи гри та експериментів. Кожен вчитель знайшов у ньому щось корисне - вчитель фізкультури використовує конструктор, як нестандартне обладнання, практичний психолог проводить вправи з тестування та релаксації. За допомогою LEGO конструктора діти вивчають математику, мову, знайомляться з навколишнім середовищем і навіть малюють цеглини! Конструктор - надійний помічник у роботі логопедів та корекційних педагогів. Заняття з LEGO - конструктором урізноманітнюють і роблять цікавим для дітей навчальний процес. Тому що в ігровій формі заняття сприяють психологічному комфорту, без нервового напруження, і це позначається на якості засвоєного матеріалу. За допомогою LEGO - конструктора діти можуть будувати, мріяти і втілювати свої ідеї в життя. Вони із задоволенням працюють в надії отримати кінцевий результат. Не секрет, що кожен успіх мотивує у дитини бажання вчитися. Вчителі зазначають, що завдяки своїй педагогічній універсальності набори LEGO є найкращими наочними посібниками і розвиваючими іграшками. Адже LEGO конструктор може бути цікавим не тільки хлопчикам, але й дівчаткам, він особливо корисний для розвитку логічного мислення дитини, чого не дають просто ігри в ляльки. Заняття з використанням конструктора LEGO розвивають просторове мислення дітей, сприяють кращому усвідомленню пропорцій та форм. У той час як дитина будує, її мозок думає про те, які частини підходять краще, як їх об'єднати, і чи має структура макету бути великою чи малою. Тому під час заняття з використанням LEGO - технологій треба пам'ятати, що вони мають приносити радість, підштовхувати дитину до знаходження відповіді. Педагог упродовж всього заняття знаходиться поруч з дитиною, мотивуючи її на самостійне виконання завдань, намагається допомогти, підбадьорити, порадити, спостерігати та цікавитись процесом. Коли діти навчаються вправлятися з конструктором, вони можуть переходити до складніших індивідуальних та групових завдань. Все це сприяє всебічному

розвитку кожної дитини в класі. (Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О. Рома. The LEGO Foundation.)

Конструювання - одне з найулюбленіших дитячих занять. Воно є не тільки захоплюючим, але й корисним для дитини. Конструювання створює необхідний фундамент всебічного розвитку дитини. У молодшому шкільному віці провідною стає навчальна діяльність. У дитини відбувається розвиток словесно-логічного мислення, збільшується обсяг уваги, підвищується її стійкість, розвиваються навички переключення і розподілу. І це можливо завдяки використанню на уроках, позаурочний час, корекційно-розвиткових заняттях конструктора LEGO. І саме завдяки його впровадженню у систему освіти, діти можуть навчатися граючись. А як вже відомо гра - один з важливих засобів розумового і морального виховання дітей. Величезне значення гри, як виховного засобу надавав А.С. Макаренко: «Яка дитина в грі, така, багато в чому, вона буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається, перш за все, в грі». Уроки з використанням ігор або ігрових ситуацій є ефективним засобом навчання і виховання, оскільки відпочинок від традиційної побудови уроку і введення ігрового сюжету привертають увагу всього класу. Зміст гри - це завжди здійснення ряду навчальних завдань. У грі учні потрапляють в ситуацію, що дозволяє їм критично оцінити свої знання в активній дії, привести ці знання в систему. Гра допомагає розвинути візуальну систему сприйняття учнів, зробити урок цікавим, доступним, допомагає підвищити активність дітей, засвоїти знання і покращити якість навчання. Успіх дидактичних (навчаючих) ігор значною мірою залежить від правильного використання в них ігрового обладнання. «LEGO» дозволяє вчитися, граючи і навчатися в грі. На уроках,, саме за допомогою LEGO - конструктора, діти можуть навчатися, граючись. Майструвати моделі, які придумуєш сам, на перший погляд здається легше, але це не так. Придумуєш модель, починаєш збирати, раптом розумієш, що не вистачає деталей або є ті, які зовсім не підходять - треба подумати, що використовувати, і як. Радісно стає, коли знаходиш новий спосіб. Для дітей з особливими освітніми потребами

конструювання - це ігровий процес. На відміну від дорослих, діти отримують задоволення від самого процесу дитячого конструювання, а не від того, що вони створили щось і потім дивляться і милуються. Будь-які заняття з дітьми проводяться з певними цілями, це може бути фізичний розвиток, розвиток мови, пам'яті, навичок малювання і т.д. Конструювання з LEGO не виняток. Заняття дитячим конструюванням також мають певні цілі:

-освітні - під час занять конструюванням діти дізнаються нові слова і поняття, які пов'язані з геометрією фігур, матеріалами, використовуваними в конструюванні, правилами моделювання і так далі.

-розвивальні - під час конструювання відбувається розвиток дрібної моторики, уваги, логіки, просторового мислення та творчих здібностей дітей.

-виховні - під час конструювання у дітей виховується посидючість, бажання доводити справу до кінця, вміння працювати як самостійно, так і в команді.

З усіх існуючих іграшок конструктори - це кращі іграшки для розвитку дітей з особливими освітніми потребами, тому що вони розвивають творчі здібності і самостійність дитини. Незважаючи на зростаючу популярність комп'ютерних ігор, конструктор незамінний для розвитку дітей. Дитина діє з деталями будівельного матеріалу конструктора, багаторазово їх порівнює, відбирає, приміряє, маніпулює, помиляється і виправляє помилки. Таким чином, LEGO прагне до розвитку дитячої творчості, заохочує дітей до створення різних речей зі стандартних наборів елементів - настільки різних, наскільки далеко може розвинути дитячу уяву.

Відомий педагог-гуманіст В.О. Сухомлинський наголошував, що «розум дитини знаходиться на кінчиках її пальців». Дрібна моторика - це здатність виконання дрібних рухів пальцями і руками за допомогою скоординованих дій нервової, м'язової і кісткової систем. Дрібна моторика починає розвиватися з дитячого віку природним чином. З віком моторні навички стають більш

різноманітними і складними. Збільшується частка дій, які потребують узгоджених рухів обох рук. Чому ж так важливо розвивати дрібну моторику рук дитини? Моторні центри мови в корі головного мозку знаходяться поруч з моторними центрами пальців, тому, розвиваючи мову і стимулюючи моторику пальців, ми передаємо імпульси в мовні центри, що й активізує мову, загальний розвиток дитини і впливає на його інтелектуальний рівень. Наукою доведено, що одним з показників нормального фізичного і нервово-психічного розвитку дитини є розвиток руки, ручних умінь, або, як прийнято говорити, дрібної моторики. Дрібна моторика - це різновид рухів, в яких беруть участь дрібні м'язи. Заняття з розвитку дрібної моторики руки є розвиваючими, здоров'язберігаючими та оздоровлюючими. Вплив мануальних (ручних) дій на розвиток мозку людини було відомо ще в II столітті до нашої ери в Китаї. Фахівці стверджували, що ігри за участю рук і пальців призводять в гармонійні відносини тіло і розум, підтримують мозкові системи в чудовому стані. Вчені - нейробіологи і психологи, що займаються дослідженнями головного мозку і психічного розвитку дітей, давно довели зв'язок між розвитком дрібної моторики руки і розвитком мови. Дослідження вітчизняних фізіологів також підтверджують зв'язок розвитку рук з розвитком мозку. Роботи Бехтерева В.М. підтверджують вплив маніпуляції рук на функції вищої нервової діяльності, розвиток мови. Прості рухи рук допомагають прибрати напругу не тільки з самих рук, але і з губ, знімають втому. Вони здатні поліпшити вимову багатьох звуків, а значить - розвивати мову дитини. Цей факт повинен використовуватися в роботі з дітьми там, де розвиток мови відбувається своєчасно, і особливо там, де є відставання, затримка моторної сторони мови. Відомо, що дитячі конструктори позитивно впливають на емоційний розвиток дітей, захоплена дитина спокійніше на все реагує. Старанність і старання малюка йде йому на користь, він розвиває дрібну моторику, промовляючи свої дії, вчиться правильно говорити, завжди знаходиться в хорошому настрої. Конструювання розвиває просторове мислення, дитина фантазує, напружує навички і розвиває нові якості, які необхідні для її загального розвитку. Через стимуляцію дрібної моторики, конструктор ЛЕГО дозволяє дітям опановувати навички спілкування безпосередньо під час гри.

Завдяки дорослому, який бере участь в грі, дитина знайомиться з новими словами, формами, кольорами. Коли дитина зацікавлена в процесі гри, то і розвивати її мовлення набагато простіше. Дитина будує прості речення, може просити дорослого надати їй той чи інший елемент або попросити про допомогу створити щось з конструктора. Це важливо для роботи з гіперактивними дітьми, які активні та непосидючі. Заняття з ЛЕГО корисні для розвитку уваги, пам'яті, творчої уяви. ЛЕГО – конструктор, який розвиває дитячу творчість і заохочує до створення все нових і різних предметів і механізмів зі стандартних наборів. Зібраною іграшкою з ЛЕГО- конструктора можна пограти. Діти грають з іграшками, зібраними з ЛЕГО в тому темпі, який їм зручний. Придумують все нові сюжети, збираючи інші моделі. Багатофункціональні іграшки спонукають їх до нових експериментів. Школярі не втрачають інтересу до гри, що стимулює їх фізичну і розумову діяльність. Аналіз наукових праць показав, що дрібною моторикою є різновид рухів за участю дрібних м'язів. Ці рухи вимагають спеціального розвитку і не є безумовним рефлексом, як ходьба, біг і стрибки. З вищими властивостями свідомості: увага, мислення, оптико-просторове сприйняття (координація), уява, спостережливість, зорова і рухова пам'ять, мова і взаємодіє дрібна

моторика рук. Вчені, психологи і педагоги розглядають її як один з показників фізичного і нейропсихологічного розвитку дитини.

Виходячи з цілей з розвитку творчих та конструкторських здібностей дітей з особливими освітніми потребами, в процесі оволодіння прийомами конструювання з деталей конструктора ЛЕГО, ми вирішуємо навчальні, розвиваючі і виховні завдання:

- 1.Формувати вміння аналізувати конструкцію об'єкта, її основні частини, встановлювати функціональне призначення кожної з них, визначати відповідність форм, розмірів, розташування цих частин тих умов в яких конструкція буде використовуватися.

2. Формувати конструктивні вміння та навички дітей на основі ознайомлення з основними способами конструювання з деталей конструктора ЛЕГО;
3. Сприяти розвитку креативних здібностей дітей, образотворчого й просторового мислення, моторики рук, послідовність у виконанні дій вміння висловити свій задум;
4. Стимулювати інтерес до експериментування і конструювання як змістовної пошуково-пізнавальної діяльності.
5. Формувати вміння і бажання працювати, виконувати завдання відповідно до інструкції та поставленою метою, доводити почату справу до кінця, планувати майбутню роботу.

Процес оволодіння прийомами ЛЕГО конструювання та розвиток творчості здійснюється під час діяльності дорослого і дітей в ході режимних моментів. Безперервно-освітня діяльність організовується інтегровано, чергуючи елементи теоретичної та практичної новизни з ігровими та змагальними навичками. Заняття розраховані на оволодіння термінологією конструктора, ознайомлення з конструктивними властивостями деталей, способами їх кріплення при виконанні різних конструкцій. У грі учні потрапляють в ситуацію, що дозволяє їм критично оцінити свої знання в активній дії, привести ці знання в систему. Гра допомагає розвинути візуальну, систему сприйняття учнів. Зробити урок цікавим, доступним, допомагає підвищити активність дітей, засвоїти знання і підвищити якість навчання. Успіх дидактичних (навчаючих) ігор значною мірою залежить від правильного використання в них ігрового обладнання.

Перед початком роботи діти просто знайомляться з деталями конструктора, способам кріплення двох цеглинок, потім з'єднують багато цеглинок, вчать працювати в колективі. Розрізняють три основних види конструювання: за зразком, за умовами і за задумом. Найбільш популярним виявився вид конструювання за зразком-це коли є готова модель того, що

потрібно побудувати (наприклад, зображення або схема). У цьому процесі дитина виробляє точніше уявлення про предмет, який необхідно буде сконструювати. Основне при обстеженні зразка - проаналізувати великі основні його частини та їх взаєморозміщення. Конструювання за зразком використовують на таких уроках як: математика і українська, англійська мови. Перед початком заняття слід спитати: «Як настрій?» (Н-д, підняти догори жовту цеглинка (чудовий настрій), а іншу - синю цеглинка (поганій настрій)). Надписавши на двох фігурках різні цифри, і з'єднавши їх між собою, склали приклад додавання, а розділивши вихідні фігури пояснили сутність дії віднімання. Завдяки цій нескладній вправі з використання конструктора, діти чітко зрозуміли, як це додавати і віднімати. Потім можна навести приклад порівняння (більше, менше). На дошці чи навчальних картках записані числа, а діти цеглинками викладали нерівність. Вони чітко бачать з якого боку цеглинок більше, а з якого менше, в результаті змогли самі розставити знак більше, чи менше. А якщо числа с двох боків однакові ставили знак дорівнює. Урок чи корекційно-розвиткове заняття з використання LEGO не аби як відобразився не тільки на емоційному настрої дітей, а й на засвоєних знаннях. Адже, у них була задіяна не лише зорова і слухова пам'ять, а і сенсорна.

При вивченні складу чисел до 10 можна використати плато і LEGO-цеглинка двох кольорів. Працюючи зі складом числа 7, учень викладає на плато 3 червоних і 4 зелених цеглинка або 2 червоних і 5 зелених цеглинок і т.д. При встановленні взаємозв'язку між частинами і цілим (використовуємо плато і LEGO - цеглинка різних кольорів за кількістю частин). При додаванні чисел з переходом через розряд (використовуємо плато і LEGO - цеглинка двох кольорів). Учні на плато пересувають LEGO - цеглинка від одного доданка до іншого, запам'ятовуючи алгоритм складання з переходом через розряд. В учнів йде одночасне слухове, зорове і тактильне сприйняття матеріалу. При вивченні нумерації однозначних, двозначних чисел: одиниці, десятки, сотні, тисячі. Заміна трикутників і крапок (символи, використані в підручниках математики) LEGO – цеглинками різного розміру. Підтвердилося, що після застосування

конструктора LEGO на уроці діти краще запам'ятовували матеріал, тому що на була задіяна не лише зорова і слухова пам'ять, ай сенсорна. Діти на дотик запам'ятали, які цифри, яка це дія додавання та віднімання.(Додаток 11)

До такого ж позитивного результату призвело й використання конструктора на уроці мови. Складаємо слова з деталей конструктора LEGO, роздрукувавши на листку короткі слова, де кожна буква відповідає найменшій деталі LEGO. Дитина повторювала кожне слово, вишукуючи деталь з потрібними літерами і поєднуючи їх разом. (Додаток 12)

При конструюванні за умовами - зразка немає, задаються тільки умови, яким споруда повинна відповідати. Його особливість полягає у необхідності побудувати конструкцію на основі сформульованих вчителем умов, вимог, завдань. Формує у дітей гнучке уявлення про різні їх типи, узагальнене вміння їх будувати. Це становить основу творчого конструювання: діти легко будують потрібні їм споруди, втілюючи у них найвибагливіші задуми. Цей вид добре застосовувати на уроках «літературного читання» та «Я досліджую світ». На уроці читання конструктор можна використати при ілюструванні уривку, придумуванні продовження тексту. Конструктор LEGO є прекрасним помічником при розповіданні казок і різних повістей. Таке використання конструктора сприяє розвитку навичок вибудовування цілого оповідання за фрагментом, умінь інтерпретувати події, створювати ілюстровані розповіді, виконувати різноманітні види роботи на уроці. Діти після цього уроку активізували розвиток мови, уяву, логічне мислення та краще запам'ятали, і казка їм здалась ще цікавіша. Особливо вигідно та добре ще можна продемонструвати конструювання на уроці «Я досліджую світ» в 1 класі при вивченні теми «Предмети і їх ознаки», проводиться гра з використанням конструктора «Вгадай деталь за ознаками», а також демонстрація роботи сортувальника. Використання конструктора підштовхнуло дітей до дослідництва, комунікації, вияву своїх творчих здібностей, адже ЛЕГО спонукає працювати в рівній мірі, і голову, і руки учня. Він допоміг втілити в життя свої задуми, своє бачення ті чи іншої ситуації. Конструювання за задумом

припускає, що дитина сама, без будь-яких зовнішніх обмежень, створить образ майбутньої споруди і втілить його в матеріалі, який є в його розпорядженні. Цей тип конструювання краще за інших розвиває творчі здібності. Коли діти конструювали за задумом на уроці трудового навчання, вони всі переживали ситуацію успіху, адже діти втілювали в життя те, що вони хотіли, там не було правильного чи не правильного. Вони конструювали довірившись своїм відчуттям. Переживання учнями ситуації успіху підвищило мотивацію навчання і розвинуло пізнавальні інтереси, дозволивши відчути задоволення від навчальної діяльності, стимулювало до високої результативності праці, коригувало особистісні особливості такі, як тривожність, невпевненість, самооцінку, розвинуло ініціативність, креативність, активність.

Різноманітність конструкторів ЛЕГО дозволило займатися з учнями різного віку і з різних напрямів. Діти із задоволенням відвідують корекційно-розвиткові заняття, що дозволяє вирішити цілий ряд дуже важливих завдань: забезпечити сприятливу адаптацію дитини, накопичити досвід творчості, розвинути конструкторські навички, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів. (Додаток 9,10). Гра часто вимагала створення конструкцій, якими дитина могла б користуватися особисто. Діти будували споруди, які хочуть використовувати у різних цілях: кораблі і баржі, ракети, поїзди, машини на яких вирушили б у подорож. Використання будов у грі надало конструюванню дітям великого практичного смислу, змінила їх характер. Конструюючи, вони дбали, щоб будова була подібна до певного предмета, щоб можна було погратися з нею. Така настанова змінила ставлення дітей до процесу конструювання: вони намагалися створити конструкцію, яка б максимально відповідала задуманій ними грі. Це призвело до покращення атмосфери в колективі, діти разом складали фігури, по товариські відносилися один до одного, конструювання для гри об'єднало дітей: вони навчилися спільно обговорювати його план, разом розробляли рішення, підпорядковуючи своїм бажанням конструктивні задуми, відстоювали свої міркування щодо конструкції тощо. Розвинули такі якості, як посидючість і уважність. Так як вони конструювали і працювали з дрібними

деталлями LEGO, то добре розім'яли свої пальчики і це позитивно позначилося на письмі.

Конструктор ЛЕГО настільки багатогранний, що за його допомогою можна створювати справжні предмети, та проводити психологічні тести. Наприклад, один з них, це «Неіснуюча тварина». Діти з конструктора будували неіснуючу тварину, будиночок в якому вона живе

Використання LEGO технологій в навчально-виховному процесі дозволяє не тільки урізноманітнити процес навчання і виховання, а й вчить учнів працювати самостійно, використовувати придбані знання та уміння в житті. Створення з окремих елементів чогось цілого: будинків, машин, мостів і, врешті-решт, величезного міста, заселивши його жителями, є веселим і разом з тим пізнавальним захопленням для дітей. Гра з LEGO конструктором не тільки цікава, але й корисна. За допомогою ігор діти вчаться жити в суспільстві, соціалізуються в ньому. Спільна діяльність педагога і дітей по LEGO конструюванню направлена, в першу чергу, на розвиток індивідуальності дитини, її творчого потенціалу, заняття засновані на принципах співпраці та співтворчості дітей з педагогом і один з одним. Робота з LEGO деталями вчить дитину бачити і руйнувати, що теж дуже важливо. Руйнує виріб не агресивно, не бездумно, а для забезпечення можливості творення нового. Ламаючи свою власну будівлю з LEGO - конструктора, дитина має можливість створити іншу або добудувати, звільнилася деталей або деяких її частин, виступаючи в ролі творця. На початку спільної діяльності з дітьми включаються серії вільних ігор з використанням LEGO - конструктора, обов'язково проводиться пальчикова гімнастика. Пальчикова гімнастика, фізкультхвилинка підбирається з урахуванням теми спільної діяльності. На заняттях пропонується дітям перегляд презентацій, відеоматеріалів з сюжетами по темі, в яких показані моменти збірки конструкції, або представлені завдання інтелектуального плану. При плануванні спільної діяльності віддається перевага різним ігровим формам і прийомам, щоб уникнути одноманітності. Діти навчаються конструювати моделі «крок за кроком». Таке навчання дозволяє їм просуватися вперед у

власному темпі, стимулює бажання навчитися і вирішувати нові, більш складні завдання. Працюючи над моделлю, діти не тільки користуються знаннями, отриманими на заняттях з математики, навколишнього світу, розвитку мовлення, образотворчого мистецтва, а й поглиблюють їх. Темі занять підібрані таким чином, щоб крім вирішення конкретних конструкторських задач дитина розширювала кругозір: казки, архітектура, тварини, птахи, транспорт, космос. У спільній діяльності з LEGO - конструювання діти з особливими освітніми потребами пробують встановити, на що схожий предмет і чим він відрізняється від інших; опановують умінням порівнювати ширину, довжину, висоту предметів; починають вирішувати конструкторські завдання «на око»; розвивають образне мислення; навчаються представляти предмети в різних просторових положеннях. В процесі занять йде робота над розвитком уяви, дрібної моторики, творчих задатків, розвиток діалогічного і монологічного мовлення, розширення словникового запасу. Особлива увага приділяється розвитку логічного і просторового мислення. Хлопці вчаться працювати із запропонованими інструкціями, схемами, робити споруду за задумом, заданим умовам, зразком. (Додаток 13)

Отже, у спільній діяльності з LEGO- конструювання, дитина з особливими освітніми потребами придбає цінні навички, які стануть у нагоді для подальшого життя – самодисципліна, орієнтування в просторі, допомагає розвинути ті навички, яких дитина потребує, знаходити різні шляхи вирішення завдань. У дітей виховуються такі корисні якості, як увага, терпіння, посидючість, наполегливість. Нетовариські діти навчаються знаходити спільну мову, адже збираючи деталі спільно, діти розмовляють між собою, їм доведеться домовлятися, співпрацювати, обговорювати подальші дії, йти на контакт. З іншого боку, гіперактивні діти освоюють посидючість, цікаве заняття, яке допоможе їм стати більш сконцентрованими. Граючись, навчаються з конструктором LEGO не тільки тому, що це цікаво, а ще й тому, що корисно.

Ці діти дуже сильні духовно, незламні. Але незважаючи на усі перешкоди, з якими вони зустрічаються щодня, не втрачають віри і сили волі. Ми повинні допомагати таким учням долати усі труднощі і пам'ятати, що вони такі ж, як і ми: хочуть вчитися, радіти, відпочивати, спілкуватися з друзями, захоплюватися красою навколишнього світу. Ми змінюємо суспільство, щоби воно враховувало й пристосовувалося до індивідуальних потреб людей, а не навпаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди». 2015. 172 с.
2. Банк інноваційних педагогічних технологій / авт.-упор. Л. В. Галіцина. – К. : Шкільний світ, 2012. – 104 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
3. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать / А. С. Белкин – М., 1991. – 176 с.
4. Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник/ За ред.

- А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.». 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Заєркова Н.В. Індивідуальне оцінювання дітей з особливими освітніми потребами. Технологія «портфоліо» [Електронний ресурс] Режим доступу : [https:// www.slideshare.net/ lanalana63/ss-16336035](https://www.slideshare.net/lanalana63/ss-16336035)
 6. Колупаєва А.А. Інклюзивне навчання: вибір батьків / А.А.Колупаєва, Л.М.Наконечна. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56с. (Інклюзивне навчання за нозологіями).
 7. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.
 8. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку/навчально-методичний посібник/ авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз,І.В. Бобренко,Н.А. Ярмола та ін. – К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. – 120 с. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, відповідно до рішення комісії із спеціальної педагогіки Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (протокол №4 від 9.10.2019 року)).
 9. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
 10. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.] ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003 – 255 с.
 11. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.
 12. Про затвердження положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2017 р. №545 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №617 від 22.08.2018 р.). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>

13. Про затвердження примірного Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 08.06.2018 р. №609.
URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.
15. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами. Методичний посібник. Серія «Інклюзивна освіта: крок за кроком». – К., 2015.
16. Універсальний дизайн: як стати ближче до учнів. Електронний ресурс. <https://naurok.com.ua/post/universalniy-dizayn-yak-stati-blizhche-do-uchniv-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>
17. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О. Рома. The LEGO Foundation. 2018. 32 с.